

КРАЦІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ РОБОТИ

підготовлено за матеріалами «СВІТ БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ» – комплексної триденної інформаційно-просвітницької кампанії фестивалю-форуму, організованого з метою підвищення обізнаності та покращення соціальних і реабілітаційних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих осіб у громадах

15-17 травня 2024 року, м. Івано-Франківськ

Публікація підготовлена громадською організацією «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» в рамках проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей», що став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Зміст цієї публікації не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США.

Розміщена у цьому виданні інформація та матеріали є вільними для копіювання, перевидання та поширення на території України всіма способами, якщо вони здійснюються безоплатно для кінцевого споживача та якщо за такого копіювання, перевидання й поширення обов'язковою є наявність посилання на авторів і суб'єкт майнового права на цю інформацію та розробку.

Висловлені в цій публікації погляди належать авторам і можуть не відображати погляди USAID та Уряду США.

Авторський колектив:

Ганна БОРОВА, голова ЛОБО «Фонд громад Луганщини «Хорс»

Світлана ФОМІНА, координаторка грантового проєкту

Олена КІЗІЛОВА, технічна координаторка грантового проєкту ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу»

Ця інформація може бути корисною для створення матеріалів, які просувають соціальну інклюзію, а також для планування подальших дій на шляху до покращення доступності та інклюзивності реабілітаційних та соціальних послуг у пілотних громадах Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» та в Україні загалом.

Публікація відображає успішні історії та дані, зібрані під час проведення форуму «Світ без обмежень» 15-17 травня 2024 року в м. Івано-Франківськ, де обговорювалися результати стану реабілітаційних та соціальних послуг у різних областях та громадах України. На форумі були присутні представники 16 областей України: Полтавської, Житомирської, Львівської, Закарпатської, Рівненської, Хмельницької, Одеської, Луганської, Донецької, Вінницької, Київської, Чернівецької, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Тернопільської та Кіровоградської областей України, які під час виступів та обговорень опрацювали основні висновки та рекомендації щодо поліпшень стану реабілітаційних та соціальних послуг, які могли б бути включені до оновлених або нових як місцевих, так і національних політик (стратегій, рішень, програм та планів заходів, документів нормативно-правового характеру).

Команда авторів публікації вдячна представникам громад та експертам, матеріали роботи та виступи яких були використані під час роботи форуму, зокрема з-поміж експертів громадських організацій, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади різного рівня, членам і членкиням, координаторкам і координаторам мережі інклюзивних громадських радників та робочих груп з питань доступності послуг об'єктів соціальної роботи в громадах, співробітництва з іншими територіальними громадами, підвищення рівня інклюзії, зокрема задля попередження конфліктів у громадах у різних сферах життя місцевого населення.

Команда ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» вдячна всім за допомогу в реалізації грантового проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей», організацію та проведення форуму, за оптимізм та прагнення спільно покращувати рівень соціальної інклюзії в громадах.

Публікація підготовлена за матеріалами форуму «Світ без обмежень», що проходив 15-17 травня 2024 року в рамках реалізації проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей» громадської організації «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» та став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Зміст цієї публікації не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
КРАЩІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ РОБОТИ, представлені на форумі «Світ без обмежень»	6
1. Стан та перспективи розвитку системи надання соціальних та реабілітаційних послуг в Україні. Світлана Глущенко, директорка Департаменту моніторингу додержання соціальних та економічних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	8
2. Відновлення та перспективи соціальних і реабілітаційних послуг на Луганщині. Елеонора Поліщук, директорка Департаменту соціального захисту населення Луганської облдержадміністрації	10
3. Перспективи розвитку соціальних послуг та реабілітації. Досвід Івано-Франківщини. Микола Макар, представник Урядового уповноваженого по правах осіб з інвалідністю в Івано-Франківській області	11
4. Івано-Франківськ: прагнення до інклюзії та доступності. Руслан Марцінків, голова Івано-Франківської міської ради	12
5. Інклюзивна громада. Про досвід і перспективи Кодимської громади Одеської області. Антоніна Москалюк, заступниця міського голови з гуманітарних та соціальних питань Кодимської міської територіальної громади	13
6. Інтеграція соціальних послуг: досвід і перспективи Одеси. Альона Азаркіна, начальниця відділу з питань надання соціальних послуг, розвитку альтернативних форм виховання та правового забезпечення Одеської міської ради	14
7. Доказова реабілітація: сучасні підходи та роль Івано-Франківського медичного університету. Роксолана Нестерак, завідувачка кафедри фізичної та реабілітаційної медицини Івано-Франківського національного медичного університету	16
8. Комплексна реабілітація дітей з інвалідністю: досвід Звягельської міської територіальної громади. Ольга Буковська, директорка Центру дитячої реабілітації Звягельської міської територіальної громади Житомирської області	17
9. Про гендерну рівність: важливість комунікації та її вплив. Людмила Василенко, співзасновниця та голова правління ГО «Центр демократичних реформ і медіа»	18
10. Як побудувати ефективний діалог та стати інклюзивними радниками: практичний досвід. Оксана Корнєєва, голова ГО «Мир для всіх», членкиня ГО «Амбасадори миру» та експертка з питань інклюзивної освіти ГО «Фундація «Простір», інклюзивна громадська радниця з м. Кропивницький	19
11. Відновлення та розвиток: історія Олени Шалашної, спеціалістки з АВА-терапії. Олена Шалашна, практикуюча корекційна педагогиня, спеціалістка з АВА-терапії, інклюзивна громадська радниця та мама дитини з аутизмом	20
12. Об'єднуючи зусилля заради майбутнього: історія ГО «Сонячний промінь» м. Костопіль Рівненської області. Вікторія Наумович, голова правління та засновниця громадської організації «Спілка батьків дітей та молоді з інвалідністю «Сонячний промінь»	21
13. Реабілітація в Луганській та Полтавській областях: виклики та нові підходи. Думка спеціалістки з досвідом. Світлана Охрицька, головна спеціалістка відділу організації надання соціальних послуг управління соціального обслуговування й захисту населення Департаменту соціального захисту населення Луганської обласної державної адміністрації	23
14. Розвиток реабілітаційних послуг у Хмельницькому: досвід і перспективи. Леся Шевчук, директорка Хмельницького міського центру комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Школа життя»	25
15. Шлях до інклюзії: від студентки до громадської радниці. Людмила Морданинець, інклюзивна громадська радниця проекту ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», спеціалістка Управління соціального захисту населення Полянської сільської ради Закарпатської області	26
16. Роль інклюзивного радника в розбудові інклюзивного суспільства. Леся Павлючок, клінічна психологиня з Ясінянської громади Закарпатської області, інклюзивна громадська радниця проекту ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», амбасадорка Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» та волонтерка, що працює з військовими та ветеранами	27

17. **Працевлаштування людей з інвалідністю в сучасній Україні: можливості, реалії та досвід від самих людей з інвалідністю.** Олексій Домарецький, який пересувається за допомогою крісла колісного, та його група підтримки з-поміж колег-активістів і слухачів ДУ «Центр комплексної реабілітації «Донбас-Прикарпаття» на чолі з Аллою Палагуютою 28
18. **Реальні історії успіху та розвитку від активістів, користувачів послуг реабілітаційного центру «Донбас-Прикарпаття».** Ілля Михайлюк, Любомир Недолуга, Ігор Свирида, Максим Міщенко 29
19. **Громадська організація «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу»: інклюзивні підходи та досягнення.** Ангеліна Скачко, членкиня ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», менеджерка проєкту Save the Children in Ukraine 31
20. **ІГР-філософія: сутність та значення для розбудови інклюзивного суспільства.** Ганна Борова, розробниця форматів роботи інклюзивних громадських радників та форуму «Світ без обмежень», фасилітаторка заходу, голова ЛОБО «Фонд громад Луганщини «Хорс», спеціалістка з міжмуніципального співробітництва територіальних громад, радниця з питань інклюзії Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» 2022-2024 рр. 33
21. **Значимість мотиваційних заходів на прикладі "Світ без обмежень" для людей з різними порушеннями функціональності.** Світлана Фоміна, директорка Державної реабілітаційної установи «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас», переміщеної з міста Краматорськ Донецької області до міста Івано-Франківськ. 35

РЕЗУЛЬТАТИ, ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

37

ВСТУП

У межах проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей», що реалізувала ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» та що став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА», був організований триденний форум «Світ без обмежень».

Форум відбувся в м. Івано-Франківськ і став значною подією з питань стану та розвитку соціальних та реабілітаційних послуг в Україні та об'єднав за три дні понад 200 представників різних територіальних громад з 16 областей України, які показали свої кращі практики, а також відзначили проблеми і перспективи роботи.

Важливу роль у підготовці та реалізації форуму відіграли міжнародні та національні партнери, які надавали фінансову, логістичну та експертну підтримку.

Серед учасників були представники різних областей України, зокрема Полтавської, Житомирської, Львівської, Закарпатської, Рівненської, Хмельницької, Одеської, Луганської, Донецької, Вінницької, Київської, Чернівецької, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Тернопільської та Кіровоградської областей. Учасники представляли різні громади та організації, що працюють над питаннями реабілітаційних та соціальних послуг, поєднання яких дає незамінний для постраждалих осіб ефект комплексної соціальної реабілітації, потрібної людині на протязі всього її життя. До заходу долучилися представники органів місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства, академічних кіл та незалежних експертів. Учасники мали змогу взяти участь у низці панельних дискусій, воркшопах та практичних інтерактивних панелях форуму, де вони обмінювалися досвідом, обговорювали виклики та плани роботи в напрямку покращення соціальних та реабілітаційних послуг.

Ця публікація містить посилання на описані кращі практики роботи, презентації, відео та корисні джерела, представлені на форумі.

Форум «Світ без обмежень» був організований як комплексна триденна інформаційно-просвітницька кампанія у вигляді фестивалю, спрямована на підвищення обізнаності та покращення соціальних і реабілітаційних послуг для постраждалих осіб в умовах воєнного стану.

Перший організаційний день 15 травня 2024 року був присвячений зборам учасників та гостей форуму, привітанням та відкриттю з відвідуванням об'єктів реабілітації, тематичними зустрічами в релаксованих офісах громадських організацій, концертною програмою творчих колективів, виставами та урочистими подяками від організаторів.

Другий та третій дні форуму, 16 та 17 травня, були організовані у вигляді дискусійних панелей, де лунали виступи та обговорення від представників різних областей України та національного рівня, проводилися тематичні презентації та виступи, присвячені інклюзії та соціальним послугам, інноваційним технікам роботи з жінками та дітьми.

Особлива увага спікерів була зосереджена на питаннях:

- соціальної єдності влади та громадськості;
- прикладах та необхідності ефективного впровадження проєктів та програм розвитку, зокрема тих, які потрібно ще направити на покращення стану, та перспектив розвитку соціальних та реабілітаційних послуг;
- інноваційного розвитку соціальної сфери з обговореннями інклюзивних технік роботи з жінками та дітьми;
- огляду історій інклюзивних громадських радників.

Загальна панельна дискусія щодо підсумків роботи форуму дозволила підготувати рекомендації, які представлені в останньому розділі цієї публікації для публічного поширення.

КРАЩІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ РОБОТИ

Виступи на форумі «Світ без обмежень» та презентації спікерів підкреслили зусилля різних державних та громадських установ і громад у напрямку забезпечення рівного доступу до основних соціальних та реабілітаційних послуг. Було наголошено на необхідності впровадження безбар'єрного середовища для всіх мешканців, особливо для осіб з інвалідністю та тих, хто опинився в скрутних життєвих обставинах через війну або інші причини.

Вони показали проблеми та досягнення, спонукаючи до дискусії про важливість соціальної інклюзії на місцевому рівні. Кожен виступ відображав унікальний досвід і перспективи своєї установи, громади та області, надаючи цінний контекст для розуміння ширшої картини змін у сфері державного та громадського управління у сфері надання реабілітаційних та соціальних послуг для розвитку України.

Далі наводимо короткі історії, складені з кожного виступу, що висвітлюють головні уроки та висновки, зроблені на основі презентованої інформації. Це допомагає зрозуміти контекст і значення теми, а також сприяє глибшому зануренню в індивідуальні історії та стратегії кожної установи і громади, яку представляли спікери на форумі. Посилання на онлайн-матеріали дозволяє швидко перейти на додаткові матеріали та глибше ознайомитися з кожним виступом.

Колектив організаторів форуму «Світ без обмежень» висловлює вдячність спікерам та спікеркам, презентаторкам та презентаторам форуму за активну участь у заході, допомогу в його організації та реалізації проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей», підготовку матеріалів та виступів конференції, подяк та відзнак, просування та адвокацію питань, пов'язаних з покращенням надання соціальних та реабілітаційних послуг у громадах України, серед яких:

1. Ганна Борова – розробниця форматів роботи інклюзивних громадських радників та форуму «Світ без обмежень», фасилітаторка заходу, голова ЛОБО «Фонд громад Луганщини «Хорс», спеціалістка з міжмуніципального співробітництва територіальних громад, радниця з питань інклюзії Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» 2022-2024 рр.
2. Надія Поламарчук – голова ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», переміщеної з м. Краматорськ Донецької області до м. Івано-Франківськ.
3. Світлана Фоміна – директорка Державної реабілітаційної установи «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас», переміщеної з м. Краматорськ Донецької області до м. Івано-Франківськ.
4. Світлана Глущенко, директорка Департаменту моніторингу додержання соціальних та економічних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
5. Олена Кізілова – технічна координаторка проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей» ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», експертка з питань соціально-економічного розвитку, внутрішньо переміщена особа з смт Новоайдар Луганської області до м. Київ.
6. Елеонора Поліщук, директорка Департаменту соціального захисту населення Луганської облдержадміністрації.
7. Микола Макар, представник Урядового уповноваженого по правах осіб з інвалідністю в Івано-Франківській області.
8. Руслан Марцінків, голова Івано-Франківської міської ради.
9. Антоніна Москалюк, заступниця міського голови з гуманітарних та соціальних питань Кодимської міської територіальної громади Одеської області.
10. Альона Азаркіна, начальниця відділу з питань надання соціальних послуг, розвитку альтернативних форм виховання та правового забезпечення Одеської міської ради.
11. Роксолана Нестерак, завідувачка кафедри фізичної та реабілітаційної медицини Івано-Франківського національного медичного університету.
12. Ольга Буковська, директорка Центру дитячої реабілітації Звягельської міської територіальної громади Житомирської області.
13. Людмила Василенко, співзасновниця та голова правління ГО «Центр демократичних реформ і медіа».
14. Оксана Корнеєва, експертка з питань інклюзії в освіті проєкту ГО «Фундація «Простір», голова ГО «Мир для всіх», інклюзивна громадська радниця та внутрішньо переміщена особа з м. Костянтинівка Донецької області до м. Кропивницький, членкиня ГО «Амбасадори миру».
15. Олена Шалашна, практикуюча корекційна педагогиня, спеціалістка з АВА-терапії, інклюзивна громадська радниця та мама дитини з аутизмом.
16. Вікторія Наумович, голова правління та засновниця громадської організації «Спілка батьків дітей та молоді з інвалідністю «Сонячний промінь».

17. Світлана Охрицька, головна спеціалістка відділу організації надання соціальних послуг управління соціального обслуговування й захисту населення Департаменту соціального захисту населення Луганської обласної державної адміністрації.
18. Людмила Морданинець, інклюзивна громадська радниця проекту ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», спеціалістка Управління соціального захисту населення Полянської сільської ради Закарпатської області.
19. Леся Павлючок, клінічна психологиня з Ясінянської громади Закарпатської області, інклюзивна громадська радниця проекту ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», амбасадорка Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» та волонтерка, що працює з військовими та ветеранами.
20. Олексій Домарецький, який пересувається за допомогою крісла колісного, та його група підтримки з-поміж колег-активістів і слухачів ДУ «Центр комплексної реабілітації «Донбас-Прикарпаття»: Алла Палагута, Ілля Михайлюк, Любомир Недолуга, Ігор Свирида, Максим Міщенко.
21. Ангеліна Скачко, членкиня ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», менеджерка проекту Save the Children in Ukraine.

Стан та перспективи розвитку системи надання соціальних та реабілітаційних послуг в Україні

Виступ Світлани Глущенко, директорки Департаменту моніторингу додержання соціальних та економічних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 17 травня 2024 року на форумі «Світ без обмежень» був присвячений стану та перспективам розвитку системи надання соціальних послуг та послуг реабілітації для забезпечення гідного життя людей з порушеннями функціональності.

Далі по тексту зазначені основні моменти, які пані Світлана підкреслила у виступі на форумі та які стосуються багатьох аспектів та потреб щодо організації більш ефективної роботи державних установ у цій сфері.

Моніторинг та аналіз

За ініціативи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини був проведений моніторинг дотримання прав людини на реабілітацію в сфері охорони здоров'я та соціального захисту населення. Було здійснено 11 моніторингових візитів до органів місцевого самоврядування в різних регіонах України, відвідано вісім реабілітаційних закладів соціальної сфери та 11 закладів охорони здоров'я. За результатами моніторингу встановлено низку проблемних питань.

Проблеми та виклики сьогодення

1. Відсутність місцевих цільових програм: відсутність цільових програм розвитку системи реабілітації на місцевому рівні є суттєвою проблемою.
2. Розрізненість політики: політика щодо надання реабілітаційних послуг у сфері охорони здоров'я та соціального захисту є розрізненою, що ускладнює надання комплексних послуг.
3. Недостатнє визначення потреб: не здійснюється визначення потенційної потреби у реабілітаційних послугах для прийняття управлінських рішень.

Законодавчі рамки, військові виклики та соціальні послуги

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» передбачає, що реабілітаційні послуги мають надаватися комплексно. Це включає медичні та соціальні реабілітаційні послуги, такі як трудова, професійна та соціальна реабілітація. Однак місцева політика часто орієнтована на фінансову спроможність громад, а не на реальні потреби населення.

Воєнні дії призвели до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які потребують соціальних послуг. Активні міграційні процеси змушують проводити системний облік таких громадян для визначення їхніх потреб. Не всі громади мають можливість самостійно вирішувати ці питання, що потребує державної підтримки.

Підтримка та фінансування, співпраця державних установ

Постанова Уряду від 07.07.2022 № 784 визначає порядок компенсації державою окремих витрат на соціальні послуги під час воєнного стану. Проте, наскільки цей варіант фінансової підтримки вирішує проблеми громад, ще потребує обговорення з представниками місцевих органів влади.

Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тісно співпрацює із законодавчою та виконавчою владою України для того, щоб закони, які стосуються прав людей, були справедливими і вирішували проблеми та виклики, спричинені війною. Усі рекомендації щодо проблемних питань у сфері захисту прав людини на реабілітацію та отримання соціальних послуг будуть розглянуті та спільно з компетентними органами будуть напрацьовані варіанти їх вирішення.

Висновки та рекомендації, озвучені на форумі

Для забезпечення гідного життя людей з порушеннями функціональності необхідно:

1. Розробити та впровадити місцеві цільові програми розвитку реабілітаційних послуг.
2. Забезпечити комплексність надання реабілітаційних та соціальних послуг.
3. Проводити системний облік потреб населення у соціальних послугах.
4. Розширити спектр соціальних послуг відповідно до потреб вразливих категорій населення.
5. Забезпечити фінансову підтримку з боку держави для вирішення місцевих проблем.

Забезпечення комплексних соціальних та реабілітаційних послуг є важливим аспектом розвитку суспільства. Спільні зусилля державних органів, місцевих громад і міжнародних партнерів сприятимуть поверненню людей до звичного життя та їх інтеграції в суспільство.

Також пані Світлана зауважила на деяких моментах, відмічених у своєму виступі і на національному круглому столі «Ефективна реабілітація у сфері охорони здоров'я», в якому вона брала участь онлайн 17 травня 2024 року від Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Було зазначено, що:

1. Внаслідок агресивних дій Російської Федерації кількість постраждалих продовжує зростати. Їх повернення до звичайного життя є одним зі стратегічних завдань України.
  2. Парламентський контроль необхідний та відбувається. Дмитро Лубінець здійснює постійний парламентський контроль за додержанням прав на реабілітацію. У 2023 році було проведено 14 моніторингів у дев'яти областях України, відвідано 10 реабілітаційних закладів соціальної сфери та 13 закладів охорони здоров'я.
  3. Комплексний підхід ще необхідно забезпечувати на всіх рівнях. Він потрібен для ефективної реабілітації та повинен включати як медичні, так і соціальні реабілітаційні послуги.
  4. Проблеми реабілітаційних закладів існують, і їх необхідно продовжувати вирішувати. Багато реабілітаційних закладів змінюють напрям діяльності з соціальної на медичну реабілітацію через фінансову вигоду, що створює ризики припинення надання комплексних послуг.
  5. Місцеві політики слід продовжувати формувати та робити ефективними чинні. Необхідно сформувати місцеву політику в такий спосіб, щоб вона враховувала потреби громадян в отриманні реабілітаційних послуг, а не лише базувалася на основі наявних фінансових можливостей громад та іноді і не точної статистики даних щодо постраждалих на місцях.
  6. Ключовими питаннями для місцевих органів влади залишаються:
    - визначення потреб осіб з інвалідністю в реабілітаційних послугах;
    - створення мережі реабілітаційних закладів;
    - підготовка та підвищення кваліфікації кадрів;
    - забезпечення належного доступу до інформації про реабілітаційні послуги;
    - доступ до Централізованого банку даних з проблем інвалідності.
  7. Потреба у реформуванні існує, і необхідні додаткові вкладення в цю сферу. Ні для кого не секрет, що сфера надання комплексної реабілітації в Україні потребує реформування, а заклади реабілітації – додаткової фінансової підтримки.
  8. Усі питання потребують постійного висвітлення. У щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини детально описано питання реабілітації.
  9. Реабілітація цивільних заручників потребує особливої уваги. Вкрай важливим є проведення реабілітаційних заходів для звільнених цивільних заручників. І вже є затверджений порядок проведення відновлювальних заходів для осіб, які перебували в полоні.
  10. Необхідні подальші конкретні кроки на рівні державних національних відомств та різних установ. МОЗ, Мінсоцполітики та інші відповідальні органи мають розробити нормативно-правові акти для реалізації відновлювальних заходів.
  11. Моніторинг виконання планів, заходів програм, доручень та інших документів повинен постійно здійснюватися. Наприклад, як було зазначено, Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в червні здійснить моніторинг виконання положення щодо відновлювальних заходів.
- Усі зазначені вище тези під час форуму дозволили його учасникам зрозуміти всі ключові аспекти, спрямовані на забезпечення комплексної реабілітації та соціальних послуг для постраждалих внаслідок війни, та впевнитися, що визначена необхідність реформування цієї сфери і надалі буде підтримуватися на всіх рівнях державного управління.

Відновлення та перспективи соціальних і реабілітаційних послуг на Луганщині

Елеонора Поліщук, директорка Департаменту соціального захисту населення Луганської облдержадміністрації, розповіла про досягнення та виклики в цій сфері в мирні та воєнні часи на форумі «Світ без обмежень».

Досягнення до 2014 року та виклики воєнного часу

До початку воєнних дій у 2014 році в Луганській області було створено розвинену мережу соціальних та реабілітаційних закладів, які забезпечували послуги для понад 120 тисяч осіб з інвалідністю. Основні досягнення:

- створення Луганського міжрегіонального центру професійної медико-фізичної та соціальної реабілітації інвалідів;
- робота Луганського обласного центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Відродження»;
- функціонування Луганського обласного професійно-технічного училища-інтернату та протезно-ортопедичного підприємства;
- підготовка нових фахівців та впровадження спеціалізованих курсів.

2014 рік приніс значні зміни: 2/3 території Луганщини було окуповано. Проте навіть за таких умов принципи та цінності збереглися. Було відновлено або створено нові заклади надання соціальних та реабілітаційних послуг, зокрема:

- 16 центрів надання соціальних послуг та сім територіальних центрів соціального обслуговування;
- 61 відділення, які щоденно надавали соціальні послуги людям похилого віку та особам з інвалідністю.

Через окупацію значної частини області у 2022 році багато соціальних установ припинили свою роботу. Але вже на сьогодні відновлено роботу 14 соціальних установ, які надають широкий спектр послуг, включаючи соціальну реабілітацію дітей з інвалідністю, соціально-психологічну допомогу та інше, зазначила у своєму виступі пані Елеонора.

Релокація закладів та виклики

Одним із найбільших викликів стало переміщення реабілітаційних закладів. Наприклад, комунальний заклад «Попаснянський обласний психоневрологічний інтернат» було евакуйовано до Чернівецької області, де продовжується надання послуг для 88 осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

Викликами сьогодні є:

1. Кадровий дефіцит і професійне вигорання і так недостатньої кількості фахівців.
2. Втрата матеріально-технічної бази: втрата обладнання та необхідність його відновлення.
3. Психологічна травматизація: необхідність надання психологічної допомоги родинам абсолютно всім, які переміщуються.

Тому основні напрями подальшої роботи включають:

- відновлення роботи реабілітаційних закладів;
- розвиток соціальних послуг для осіб з інвалідністю;
- впровадження сучасних реабілітаційних методик;
- розбудову та підтримку ринку реабілітаційних та соціальних послуг.

Завдяки цьому виступу учасники форуму впевнилися, що Луганська область, попри всі виклики та втрати, продовжує працювати над відновленням та розвитком системи соціальних та реабілітаційних послуг. Завдяки підтримці громадськості та міжнародних партнерів вдається забезпечувати гідне життя для людей з інвалідністю та інших вразливих категорій населення, але над цим слід продовжувати працювати і далі.

Перспективи розвитку соціальних послуг та реабілітації. Досвід Івано-Франківщини

У своєму виступі на форумі «Світ без обмежень» Микола Макар, представник Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю в Івано-Франківській області, розповів про перспективи розвитку системи надання соціальних послуг та послуг реабілітації для забезпечення гідного життя людей з різними порушеннями функціональності.

Микола Макар зазначив, що інформація, яку він наводив, базувалася на даних Івано-Франківської обласної державної адміністрації та власному досвіді. Його доповідь складалася з таких тез щодо:

- **Конвенції про права людей з інвалідністю**

Конвенція про права людей з інвалідністю є основоположним документом, який встановлює нові поняття та підходи до забезпечення прав людей з інвалідністю. Пан Микола зазначив, що основна різниця між медичною та соціальною моделями мислення полягає в тому, що медична модель зосереджується на хворобах та лікуванні, тоді як соціальна модель вважає людину найвищою цінністю, фокусується на її здібностях, навчанні та усуненні бар'єрів.

- **системи соціальних послуг**

Система надання соціальних послуг в Івано-Франківській області включає 62 територіальні громади, які мають 34 комунальні заклади, що обслуговують 284 тисячі осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, включаючи 400 внутрішньо переміщених осіб. Послуги догляду вдома надаються в семи громадах, а вісім інтернатних установ обслуговують 1172 підопічних.

- **розвитку реабілітаційних послуг**

Для покращення обслуговування дітей з інвалідністю було придбано спеціалізований автомобіль за сприяння благодійного фонду «Рокада». Служба соціального таксі працює лише в шести громадах, що створює певні труднощі для користувачів. На 2024 рік на реабілітацію дітей з інвалідністю передбачено 94 млн грн, однак лише 57 дітей пройшли реабілітацію станом на 1 травня 2024 року, що є недостатнім.

- **медичної реабілітації**

В області функціонує 21 заклад охорони здоров'я, що надає реабілітаційні послуги, з яких 16 закладів забезпечують стаціонарну реабілітацію. У 2023 році послуги реабілітації отримали 12973 особи, включаючи 2946 військовослужбовців. Першочерговими завданнями є створення спроможної мережі закладів охорони здоров'я та відкриття нових реабілітаційних відділень.

- **проблем та викликів**

На форумі обговорювалися проблеми та виклики, з якими стикається система надання соціальних послуг. Серед них відсутність державного фінансування надання послуг раннього втручання, проблеми з доступністю житла для осіб з інвалідністю, недосконале законодавство щодо пенсійного забезпечення та низька кількість програм для кривдників.

- **планів на майбутнє**

В області планується відкрити спинальний реабілітаційний центр, реконструювати недобудований обласний перинатальний центр під реабілітаційний центр та впровадити новаторські практики залучення територіальних громад до процесу реабілітації.

Презентацію виступу Миколи Макара можна побачити тут: <https://youtu.be/XxBT-FFxOgQ>

Свій виступ пан Микола закінчив цитатою Теодора Рузвельта: «Роби, що можеш, з тим, що маєш, там, де ти є». У такий спосіб він підкреслив свій підхід до роботи у сфері соціальних послуг та реабілітації – використання наявних ресурсів для досягнення максимальної ефективності та покращення якості життя людей з інвалідністю.

З виступу Миколи Макара на форумі, можна зробити висновок, що досвід Івано-Франківської області показує, що розвиток системи соціальних послуг та реабілітації є складним, але важливим завданням. Але ще необхідно впроваджувати інноваційні практики, залучати громади та забезпечувати належне фінансування для створення кращих умов та сприяння гідному життю всіх громадян, незалежно від їхніх функціональних можливостей.

Івано-Франківськ: прагнення до інклюзії та доступності

«Івано-Франківськ завжди був прикладом гостинності та підтримки для тих, хто опинився в складних життєвих обставинах. Незважаючи на виклики, пов'язані з війною, місто продовжує розвивати свою інфраструктуру, спрямовану на забезпечення інклюзії та доступності для всіх жителів». Руслан Марцінків, голова Івано-Франківської міської ради, поділився на форумі «Світ без обмежень» своїм баченням і досягненнями в цій сфері.

Підтримка реабілітаційних центрів

Івано-Франківськ активно співпрацює з різними реабілітаційними центрами, надаючи необхідну підтримку та сприяючи їхньому розвитку. Завдяки мерії було упорядковано територію перед Центром комплексної реабілітації «Донбас-Прикарпаття», що допомогло зробити його більш доступним для людей, які пересуваються на кріслах колісних та мають інші порушення функціональності.

Програма доступності та комплексний підхід до доступності

Одним із ключових напрямів роботи міської ради є Програма доступності. З огляду на сучасні виклики, було розроблено шість маршрутів, які забезпечують доступність для людей з інвалідністю, зокрема для тих, хто перебуває в обласній лікарні, де лікуються хлопці з ампутаціями кінцівок. Маршрути з'єднують лікарню з центром міста, забезпечуючи комфортне пересування.

Івано-Франківська міська рада розуміє, що питання доступності потребує комплексного підходу. Необхідно не лише формально виконувати роботи, а й робити їх дійсно функціональними. Окрім програм доступності, у місті діють інші соціальні програми, спрямовані на підтримку вразливих верств населення. Руслан Марцінків наголосив, що багато речей потребують неформального підходу та реалістичного виконання, щоб забезпечити справжню допомогу тим, хто її потребує.

Співпраця з іншими громадами та областями

Івано-Франківськ підтримує тісні зв'язки з іншими містами України, зокрема з містами-побратимами. Це дозволяє обмінюватися досвідом, надавати підтримку та допомогу одне одному. Руслан Марцінків розповів, як часто відвідує інші громади та області України, щоб особисто переконатися в їхніх потребах та надати необхідну допомогу, зокрема в східних областях України.

З виступу голови Івано-Франківської міської ради присутні на форумі дійшли висновку, що влада Івано-Франківська продовжує робити кроки до створення інклюзивного суспільства, де кожен житель почуватиметься комфортно та захищено. Міська рада на чолі з Русланом Марцінківим працює над тим, щоб забезпечити доступність і підтримку для всіх, хто цього потребує. Посадовці міста вважають, що інформаційні кампанії, розвиток інфраструктури та співпраця з громадськими організаціями – ті кроки, які допоможуть досягти цієї мети.

На форумі «Світ без обмежень» пан Руслан із задоволенням взяв участь в інтерактивній панелі, яку провела Оксана Потимко, директорка Ресурсного центру освітніх інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка», та Катерина Івашутіна, співробітниця Ресурсного центру освітніх інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка». Панель була присвячена окремим питанням роботи з тотально незрячими людьми та тими, хто втратив зір. Це дозволило додатково привернути увагу до того аспекту, що в сучасному українському суспільстві ще дуже багато роботи в напрямку розуміння проблем таких людей і забезпечення різних послуг та сфер суспільного життя в громадах.

Після вправи із зав'язаними очима, голова м. Івано-Франківськ зазначив: «Мене саджали на візок, але я розумів, як я можу рухатися, в мене все ж працювали руки, торс та я бачив куди та як рухатися. Тоді я став краще розуміти людей, які пересуваються за допомогою крісла колісного і страшно сісти в крісло в мені не було. Але тепер, коли мені зав'язали очі та показали, як відчуває людина без зору, як вона може “дивитися” фільм, орієнтуватися, як рухатися, читати та писати, мені стало страшно. Нам слід більше думати та працювати для таких людей», – сказав Руслан Марцінків і подякував Оксані Потимко.

Інклюзивна громада. Досвід і перспективи Кодимської міської ради

Антоніна Москалюк, заступниця міського голови з гуманітарних та соціальних питань Кодимської міської територіальної громади розповіла на форумі «Світ без обмежень» про те, як багато робиться для того, щоб громада була інклюзивною, а її послуги доступними.

Про громаду

Кодимська міська територіальна громада, розташована на півночі Одеської області в Подільському районі, складається з 21 населеного пункту та є умовним острівцем безпеки під час воєнного стану. Громада включає близько 25 тисяч жителів, забезпечуючи їм широкий спектр соціальних послуг, спрямованих на інклюзію та гендерну рівність.

Соціальні та адміністративні послуги

Комунальна установа «Центр надання соціальних послуг» надає 15 основних соціальних послуг, включаючи стаціонарний догляд, натуральну та грошову допомогу, соціальну допомогу вдома, соціальну роботу та соціально-психологічну підтримку. Всі послуги фінансуються з місцевого бюджету, враховуючи потреби громади. У 2024 році у відповідь на сучасні виклики було створено відділення соціально-психологічної підтримки. ЦНАП Кодимської міської ради надає 264 адміністративні послуги, з яких 95 мають соціальний характер. За результатами дослідження Проєкту USAID «ГОВЕРЛА», доступність послуг для людей з інвалідністю складає 70%.

Робота з внутрішньо переміщеними особами (ВПО)

Кодимська громада позиціонує себе як дружня до переселенців. У громаді створено два центри для ВПО на 50 та 70 осіб, які забезпечують тимчасовий прихисток. За час роботи центрів понад 300 осіб отримали тимчасове житло безкоштовно. На сьогодні у громаді проживають близько 1000 внутрішньо переміщених осіб.

Співпраця з міжнародними установами

Громада активно співпрацює з громадськими та релігійними організаціями, благодійними фондами та міжнародними партнерами. За три роки було залучено близько 30 млн грн технічної та гуманітарної допомоги. Основні партнери – це УВКБ ООН, ГО «Десяте квітня», ACTED, «Міжнародна солідарність», БФ «Добрий Самарянин», Церква Ісуса Христа останніх днів в Україні, Проєкт USAID «ГОВЕРЛА» та GIZ Програма ЄС «Міцні регіони».

Реабілітація

Кодимська міська рада планує створення Центру постійного догляду на базі КНП «Кодимська лікарня», розрахованого на 20 ліжок стаціонарного перебування. Центр буде оснащений сучасним обладнанням для медичної реабілітації. Вже виготовлено проєктно-кошторисну документацію на суму 79,8 млн грн, з яких 60 млн передбачено на ремонтні роботи. Громада продовжує шукати допомоги донорських установ для втілення цього проєкту. Створено зал реабілітаційного відновлення та лікування, закуплено обладнання за допомогою місцевого бізнесу.

Висновки та рекомендації, зазначені на форумі

1. Щодо розбудови світу без обмежень. Забезпечення інклюзії та соціального обслуговування людей з інвалідністю є завданням не лише для отримувачів послуг, але й для надавачів послуг та влади. Важливо змінювати суспільну думку щодо інклюзії.
2. Запровадження інтегрованого підходу. Використання різних інструментів для надання соціальних послуг на рівні громади, налагодження системи комплексного інтегрованого підходу, створення умов для злагодженої роботи мультидисциплінарної команди управлінців.
3. Необхідність мати дорожню карту. Створення дорожньої карти громади з надання соціальних послуг та висвітлення відповідного матеріалу на сайті громади та в соціальних мережах, повинно бути виконаним завданням кожної громади.

Із презентацією виступу Антоніни Москалюк можна ознайомитися тут: <https://youtu.be/PZlxJCf18oE>

Кодимська міська територіальна громада демонструє ефективний підхід до всебічного забезпечення соціальних послуг, інклюзії та підтримки внутрішньо переміщених осіб. Має широкий спектр співпраці з міжнародними та місцевими партнерами, запроваджує нові послуги та розвиває реабілітаційну інфраструктуру і це є ключовими напрямками роботи. У такий спосіб громада створює передумови для гідного життя своїх жителів, незалежно від їхніх можливостей та потреб.

Інтеграція соціальних послуг: досвід і перспективи Одеси

Альона Азаркіна, начальниця відділу з питань надання соціальних послуг, розвитку альтернативних форм виховання та правового забезпечення Одеської міської ради, взяла участь у форумі «Світ без обмежень» та зазначила, що для успішної інтеграції соціальних послуг необхідно чітко розуміти базові поняття.

Інтеграція – це процес об'єднання, створення упорядкованих відносин, узгодження та координація дій і функцій у систему. Інтегрована система надання соціальних послуг сім'ям з дітьми – це підхід до комплексного надання послуг на рівні громади, який включає освіту, охорону здоров'я, ювенальну превенцію та інші види послуг, спрямованих на підтримку вразливих сімей та підвищення соціального добробуту громади.

Кейс-менеджмент – це спосіб організації та проведення роботи, спрямованої на задоволення потреб окремої дитини, людини та її сім'ї в належний систематичний та своєчасний спосіб через пряму підтримку та/або перенаправлення. Це включає ідентифікацію та реєстрацію, оцінювання, розробку плану дій, впровадження, подальші дії та перегляд справи. Основні функції кейс-менеджера передбачають комунікативну, організаторську, прогностичну, діагностичну, правозахисну, інформаційну та профілактичну діяльність.

Інтеграція європейських підходів

Одним із ключових аспектів інтеграції є вивчення та впровадження європейських підходів, які включають підтримку і зміцнення сім'ї, створення ефективних послуг підтримки, розвиток універсальних послуг та раннє виявлення вразливих сімей. Ці підходи спрямовані на забезпечення адресності, гнучкості, фаховості, захисту прав отримувачів, інклюзивності, прозорості, доступності та толерантності.

Центр інтегрованих соціальних послуг

У листопаді 2017 року в Одесі відкрито Центр інтегрованих соціальних послуг, основною метою якого є створення належних умов для забезпечення соціального благополуччя мешканців громади. Впровадження інтегрованої моделі включає створення фронт-офісів у форматі «Прозорий офіс», забезпечення їх представниками всіх соціальних структур міста та створення умов доступності для осіб з інвалідністю.

Виклики та пропозиції для включення в резолюцію форуму

Одеса стикається з низкою проблемних питань, які потребують вирішення на рівні Уряду України або міністерств:

1. Удосконалення Порядку виготовлення і видачі посвідчень батьків багатодітних сімей. Пропонується внести зміни до Порядку, зазначивши необхідність додавання до заяви копії реєстраційного номера облікової картки платника податків.
2. Створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства. Пропонується прискорити запровадження цього реєстру для своєчасного реагування на факти домашнього насильства.
3. Зобов'язання суду направляти кривдників на проходження програми для кривдників. Пропонується внести зміни до законодавства для обов'язкового направлення кривдників на проходження таких програм.
4. Приведення нормативно-правових актів у відповідність до чинного законодавства. Необхідно забезпечити відповідність нормативно-правових актів, що регулюють діяльність територіальних центрів соціального обслуговування.
5. Затвердження відсутніх державних стандартів соціальних послуг. Пропонується затвердити відсутні державні стандарти соціальних послуг та внести зміни до чинних.
6. Створення Державної служби раннього втручання. Пропонується створити таку службу для системної роботи в цьому напрямку з відповідним фінансуванням.
7. Внесення змін до постанови щодо виконання повноважень Державною казначейською службою. Пропонується внести відповідні зміни для забезпечення можливості проведення видатків на оплату робіт з пристосування житлової інфраструктури.
8. Заміна житла для осіб з інвалідністю. Пропонується затвердити Порядок заміни житла, що не відповідає вимогам безперешкодного доступу.
9. Пенсійне забезпечення громадян. Пропонується на законодавчому рівні розглянути питання щодо врахування стажу роботи, де запис про звільнення завірений печаткою УРСР, та інші питання, що впливають на пенсійне забезпечення.

Презентацію виступу Альони Азаркіної можна побачити тут: https://youtu.be/ZEY_5-Xaw88

Інтеграція соціальних послуг в Одесі є важливим кроком до підвищення соціального добробуту громади. Такий підхід може бути прикладом для інших громад, і його можна навчатися в Одесі. Використання європейських підходів, впровадження кейс-менеджменту та створення інтегрованих центрів соціальних послуг сприяє ефективному наданню підтримки вразливим сім'ям. Проте для досягнення повної ефективності необхідно вирішити низку проблемних питань на рівні держави.

Доказова реабілітація: сучасні підходи та роль Івано-Франківського медичного університету

На форумі «Світ без обмежень» Роксолана Нестерак, завідувачка кафедри фізичної та реабілітаційної медицини Івано-Франківського національного медичного університету, представила презентацію, присвячену доказовій реабілітації та сучасним підходам до надання реабілітаційної допомоги. Наводимо основні тези її виступу.

Доказова медицина та реабілітація

Доказова медицина (Evidence-Based Medicine) – це підхід до медичної практики, що базується на використанні найкращих наукових доказів при прийнятті рішень щодо лікування пацієнтів. Доказова реабілітація поєднує клінічний досвід лікаря, наукові докази та індивідуальні особливості пацієнта.

Основні принципи доказової реабілітації:

1. Ефективність. Методи та технології повинні бути доказовими та дієвими.
2. Безпека. Реабілітаційні методи повинні бути безпечними для пацієнтів.
3. Індивідуальний підхід. Реабілітація повинна враховувати потреби кожного пацієнта.
4. Систематичність. Реабілітація повинна бути структурованою та системною.
5. Науковість. Методи реабілітації повинні базуватися на наукових дослідженнях.
6. Моніторинг та оцінка результатів. Результати реабілітації повинні систематично відстежуватися та оцінюватися.

Роль Івано-Франківського медичного університету

Університет відіграє важливу роль у розвитку доказової реабілітації через:

1. Наукові дослідження. Вивчаються ефективні методи реабілітації та інклюзії.
2. Навчання студентів. Готуються фахівці з реабілітації на додипломному та післядипломному рівнях.
3. Партнерство з громадським сектором. Спільне вирішення проблем реабілітації та інклюзії через участь і реалізацію спільних заходів та проєктів.
4. Розробку стратегій. Впровадження науково обґрунтованих стратегій підтримки та інтеграції в суспільство, які постійно розробляються та реалізуються співробітниками університету.

Співпраця з центрами реабілітації та розвиток реабілітаційних послуг

Важливою складовою діяльності університету є співпраця з Центром комплексної реабілітації осіб з інвалідністю «Донбас-Прикарпаття». Спільні зусилля спрямовані на удосконалення навчальних програм, проведення спільних заходів та підготовку фахівців. Університет бере участь у проєктах, спрямованих на зміцнення реабілітаційних послуг у системі охорони здоров'я, серед яких:

- зміцнення реабілітаційних послуг у системі охорони здоров'я – проєкт Momentum Wheels for Humanity;
- покращення освіти та клінічного навчання студентів;
- вдосконалення освітньої програми та навчального плану;
- навчальні курси «Фізична терапія травм війни» та «Ерготерапія травм війни».

Інформаційні кампанії та підтримка громад

Для покращення соціальних та реабілітаційних послуг у громадах університет проводить інформаційні кампанії, навчання місцевих фахівців та створює мережу підтримки для постраждалих осіб. Також університет співпрацює з міжнародними організаціями для надання допомоги та ресурсів громадам.

У своїй презентації, яку можна передивитися тут <https://youtu.be/yQ6OIKu6nw0>, Роксолана Нестерак підкреслила важливість доказової реабілітації та роль університету у підготовці фахівців, наукових дослідженнях та партнерстві з громадським сектором. На її думку, саме завдяки таким зусиллям стає можливим забезпечення ефективної та безпечної реабілітаційної допомоги, яка сприяє покращенню якості життя пацієнтів та їх інтеграції в суспільство.

Отже, через виступ Роксолани Нестерак учасники форуму побачили, як Івано-Франківський національний медичний університет робить значний внесок у розвиток доказової реабілітації в Україні. Завдяки науковим дослідженням, навчальним програмам та співпраці з громадськими організаціями університет сприяє покращенню якості реабілітаційної допомоги та підтримки пацієнтів.

Комплексна реабілітація дітей з інвалідністю: досвід Звягельської міської територіальної громади

На форумі «Світ без обмежень» виступила Ольга Буковська, директорка Центру дитячої реабілітації Звягельської міської територіальної громади Житомирської області, розповівши про успіхи та виклики, з якими стикається їхній центр.

Історія та місія центру реабілітації в Звягелі

Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю у Звягельській громаді функціонує з 2011 року. Це єдина соціальна установа в громаді, яка надає комплексні реабілітаційні послуги дітям з інвалідністю та особливими потребами, спрямовані на всебічний розвиток та інтеграцію в суспільство. Центр оснащений сучасною матеріально-технічною базою, що дозволяє надавати різні види реабілітаційних послуг та досягати значних позитивних результатів.

Реабілітаційні послуги

Центр надає комплекс реабілітаційних послуг 155 дітям з інвалідністю, включаючи фізичну, соціальну, психологічну та педагогічну реабілітацію, а також логопедичну корекцію. З метою забезпечення якісних послуг для дітей, які не можуть самостійно пересуватися, німецька асоціація KinderhilfeUkraine: Rhein-Neskaг подарувала спеціалізований автобус для надання безоплатних транспортних послуг.

Підтримка та розвиток Звягельського центру реабілітації

Міська рада виділила просторе приміщення загальною площею 1002 м² та кошти на його реконструкцію, що дозволить створити сприятливе середовище для розвитку та підтримки дітей з інвалідністю. Завершення капітального ремонту символізує віру в майбутнє цих дітей, надаючи їм не лише фізичне, але й емоційне та психологічне комфортне середовище для зростання та розвитку.

Ініціативи та співпраця

Керівництво Звягельської громади підкреслює важливість проєктів, спрямованих на створення дружнього для всіх середовища, і закликає місцевих мешканців приєднатися до цих зусиль. Такі ініціативи допомагають підтримати тих, хто цього потребує, і збагачують громаду, надаючи їй можливість розвиватися як спільнота з відкритим серцем та розумінням.

Ключові кроки для покращення соціальних послуг, які необхідні всім громадам, на думку спікерки Ольги Буковської:

1. Покращення фінансування: збільшення фінансування соціальних послуг для забезпечення їх стабільності та доступності.
2. Розвиток інфраструктури: інвестиції в будівництво і модернізацію соціальних установ, таких як лікарні, школи, центри соціальної допомоги.
3. Підвищення кваліфікації персоналу: організація регулярних тренінгів для працівників соціальної сфери.
4. Цифровізація послуг: впровадження сучасних технологій для полегшення доступу до соціальних послуг.
5. Моніторинг і оцінка якості: створення постійної системи моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг.
6. Залучення громадськості: залучення громадян до планування та контролю за наданням соціальних послуг.
7. Покращення законодавчої бази: вдосконалення чинних законів для ефективного функціонування соціальних служб.
8. Розвиток партнерства: стимулювання співпраці центрів та громадських майданчиків комплексної реабілітації між державними, приватними та неурядовими організаціями.
9. Підвищення інформованості населення: постійні інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення про соціальні послуги.
10. Адресна допомога: впровадження систем адресної допомоги та кейс менеджменту для конкретних людей та сімей найуразливіших верств населення.
11. Оновлення інструкцій з організації харчування: створення нової редакції наказу для забезпечення детального опису меню для дітей з інвалідністю.
12. Оновлення штатних нормативів: створення нової редакції наказу про примірні штатні нормативи чисельності працівників центрів комплексної реабілітації.

Презентація Ольги Буковської на форумі «Світ без обмежень» 17 травня: https://youtu.be/UDwUS_IIXME

Про гендерну рівність: важливість комунікації та її вплив

Виступ на цю важливу тему лунав на форумі «Світ без обмежень» від експертки Людмили Василенко, голови правління ГО «Центр демократичних реформ і медіа». Вона зазначила, що гендерна рівність є не лише етичною цінністю, але й стратегічною необхідністю для економічної та соціальної стабільності, особливо в умовах війни. Людмила Василенко – досвідчена експертка, співзасновниця та голова правління ГО «Центр демократичних реформ і медіа». Працювала в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення, в Міністерстві інформаційної політики України, нині надає експертну допомогу з комунікацій Департаменту інформаційної політики та інформаційної безпеки Міністерства культури та інформаційної політики. Працювала в Керівному комітеті Ради Європи з питань ЗМІ та інформаційного суспільства, а також як координаторка від України в Європейській платформі регуляторних органів та Форумі регуляторів Чорноморського регіону. Нижче наведені основні моменти виступу Людмили Василенко.

Ініціативи та Коаліції

На початку 2024 року Центр демократичних реформ і медіа був серед ініціаторів створення Коаліції «Гендерна рівність в українських медіа». До неї увійшли медійні та правозахисні організації, а також органи державної влади, включаючи Міністерство культури та інформаційної політики України та Урядову уповноважену з гендерної політики. Метою Коаліції є сприяння діалогу та координації для просування гендерної рівності та інклюзивності в українських медіа, а також посилення гендерного мейнстрімінгу як принципу належного врядування.

Війна та гендерні виклики

Війна в Україні висвітлює проблему сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією та збільшення випадків домашнього насильства. Особливо вразливими стають люди з інвалідністю, особи похилого віку та інші маломобільні групи, що проживають поблизу або в районах бойових дій. Внутрішньо переміщені особи, серед яких 60% – жінки, також стикаються з додатковими труднощами.

Гендерна дезінформація як інформаційний ризик

Росія веде не лише класичну війну проти України, але й інформаційну, поширюючи брехню та сіючи сумніви. Вона використовує фейкові новини, постправду, армію ботів та гендерну дезінформацію для формування негативного уявлення про гендерну рівність і роль жінок у демократичних суспільствах. Гендерна дезінформація спрямована проти базових потреб людини та суспільства, поляризує обговорення та порушуючи соціальну згуртованість.

Вплив на жінок

Дезінформаційні кампанії використовують наративи про гендерні ролі, гендерну рівність і сексуальну орієнтацію для поляризації суспільних обговорень і поширення паніки. Вони підривають представництво демократичних інституцій і становлять загрозу безпеці, оскільки онлайн-погрози можуть надихати на агресію в реальному житті.

Протидія та альтернативні наративи

Для протидії гендерній дезінформації важливо викривати міфи та фейки щодо гендерної рівності та демонструвати альтернативні наративи, що відповідають зобов'язанням України з питань гендерної рівності. Важливо підсилювати голоси жінок, яким довіряють, для зміцнення соціальної згуртованості та проводити навчання для журналістів і активістів.

Роль громадських організацій

Громадські організації відіграють ключову роль у проведенні адвокаційних кампаній, спрямованих на підвищення усвідомленості суспільства щодо проблем гендерної нерівності. Вони займаються моніторингом рівня гендерної рівності, підтримкою жертв гендерно зумовленого насильства та розробкою політик і програм, спрямованих на покращення гендерної рівності.

Гендерна рівність є важливим фактором стабільності та розвитку демократичного суспільства. Залучення всіх стейкхолдерів, включаючи медіа, урядові організації та громадськість, є необхідним для досягнення реальних змін і подолання викликів, пов'язаних з гендерною дезінформацією та нерівністю.

Презентацію виступу можна переглянути за посиланням: <https://youtu.be/mTPVeIUrtl8>

Як побудувати ефективний діалог та стати інклюзивними радниками: практичний досвід

На форумі «Світ без обмежень» виступила з доповіддю Оксана Корнєєва, голова ГО «Мир для всіх», членкиня ГО «Амбасадори миру» та експертка з питань інклюзивної освіти ГО «Фундація «Простір» у межах співпраці з Проектом USAID «ГОВЕРЛА», інклюзивної громадської ради з м. Кропивницький, переміщеної директорки дитячого садка «МИР» з м. Костянтинівка, в якому в свій час завдяки Оксані працювали п'ять інклюзивних навчальних просторів для дітей. У своєму виступі вона розповіла про роль інклюзивних радників у створенні інклюзивного суспільства.

Хто такі інклюзивні радники?

Інклюзивні радники – це люди, які надають підтримку та захищають права людей з інвалідністю, стаючи провайдерами позитивних змін. Мої вміння, досвід і знання стали у пригоді в різних проектах та активностях, особливо у співпраці з UNICEF та його партнерами. Я обрала шлях популяризації філософії інклюзії, підкреслюючи, що всі зміни починаються з людини, її настрою та мотивації.

Філософія інклюзії та дружні простори

Робота інклюзивного радника полягає не лише у створенні технічних умов доступності, але й у популяризації філософії інклюзії. Це включає будівництво діалогу з тими, хто підтримує зміни, але не має достатніх знань, а також з тими, хто категорично проти. Наше завдання – стати провайдерами змін у громаді та показати переваги від цих змін. Однією з концепцій, що сприяють інклюзії, є дружні простори. Це місця, які турбуються про всіх відвідувачів, незалежно від стану здоров'я, національності чи мови спілкування. Інклюзивні підходи дозволяють створити середовище, де всі діти, включаючи дітей з інвалідністю, мають доступ до гри, відпочинку, дозвілля та навчання.

Соціальний паспорт та Індекс інклюзії – діагностика стану громади

Першим кроком до створення інклюзивного середовища є визначення поточного стану громади. Для цього рекомендуються використання інструментів «соціальний паспорт» та «Індекс інклюзії», що включає самооцінювання та розроблення планів розвитку на основі знань і переконань педагогів, дітей, батьків та інших членів громади. Це дозволяє зрозуміти сильні сторони та потреби закладу в питаннях інклюзії. У такий спосіб проводиться діагностика стану громади та виявляється готовність до змін. Успішні громади активно залучають респондентів до опитування, включаючи вихователів і батьків. Це дозволяє створити картину реального стану справ та розробити стратегії для покращення інклюзії.

Роль інклюзивних радників

Інклюзивні радники відіграють важливу роль у формуванні інклюзивного суспільства. Вони не тільки знають та навчають, але й адвокатує у владі, забезпечуючи повагу до прав і свобод людини. Вони сприяють створенню безпечного середовища, де всі мають рівні можливості для участі у громадському житті. Їх навчають в спеціальних Школах Інклюзії, яку Оксана також проходила щоб підвищити рівень своїх знань з широкої соціальної інклюзії.

Переваги інклюзивного суспільства та універсальний дизайн

Сьогодні важливо розуміти, що універсальний дизайн охоплює не лише матеріальні категорії, такі як меблі чи пристосування, але й соціальні аспекти. Це означає прийняття всіх людей, незалежно від їхніх можливостей. Важливо, щоб працівники закладів розуміли індивідуальні потреби та сильні сторони всіх дітей, забезпечуючи їм доступ до якісної освіти та підтримки. Інклюзивне суспільство – це стабільне, безпечне та справедливе середовище, де поважають людське різноманіття та рівність можливостей для всіх. Формування такого суспільства вимагає комплексного підходу, що ставить людину в центр розвитку. Це забезпечує доступ до процесу всім групам населення та сприяє активній участі у громадському житті.

Висновки

Інклюзія – це філософія життя, яка передбачає рівні права та можливості для всіх. Інклюзивні радники є провідниками змін, які допомагають створити суспільство, де кожен має право на повноцінне життя та розвиток. Вони забезпечують розуміння та підтримку, що дозволяє включити всіх у соціум та побудувати справді інклюзивне середовище.

Дивіться відеоролик і дізнавайтеся більше про інклюзивний громадський активізм та роль жінок у його розвитку: <https://www.youtube.com/watch?v=PnWtVYjyTLC&t=82s>.

Презентацію з виступу Оксани Корнєєвої за посиланням: <https://youtu.be/5tb7fCw3TmQ>

Відновлення та розвиток: історія Олени Шалашної, спеціалістки з АВА-терапії

Олена Шалашна, практикуюча корекційна педагогиня, спеціалістка з АВА-терапії, інклюзивна громадська радниця та мама дитини з аутизмом. Її сім'я родом з м. Рубіжного Луганської області, але зараз мешкає на Київщині. На форумі «Світ без обмежень» Олена поділилася власною історією розвитку та боротьби за інклюзивне майбутнє дітей.

Шлях у корекційну педагогіку

У корекційну педагогіку Олена потрапила шість років тому, коли її доньці Варварі поставили діагноз «аутизм». Розуміючи, що жити і працювати, як раніше, Олена, як мама вже не зможе, вона отримала другу вищу педагогічну освіту та компетенції з АВА-терапії. У 2019 році розпочала навчання та заняття вже з донькою Варварою. «Наш шлях був досить важким через наявність інших порушень, таких як диспраксія та інтелектуальні порушення», – зазначила Олена.

Центр корекції та розвитку «Сходинки» та новий початок на Київщині

У 2021 році Олена з родиною відкрили в Рубіжному Центр корекції та розвитку «Сходинки», який став першим подібним закладом у цьому та найближчих містах Луганщини. Центр був обладнаний просторими кабінетами, великою спортивною залом і всім необхідним для розвитку дітей з різними порушеннями та пропонував такі послуги:

- АВА-терапія: метод поведінкової терапії для розвитку навичок та зменшення небажаної поведінки у дітей з аутизмом;
- адаптивна фізкультура: програми фізичної активності для людей з особливими потребами;
- ТОМАТИС: метод аудіотерапії для покращення аудіальної обробки та розвитку мовлення;
- кінезіотерапія: метод лікування та реабілітації з використанням рухових вправ;
- логопедія: відновлення порушень мовлення;
- фізична реабілітація: відновлення фізичної функціональності після травм чи захворювань.

На жаль, центр «Сходинки» і будівля нині повністю зруйновані через повномасштабну війну в Україні, а Рубіжне окуповане.

Попри всі труднощі, Олена почала заново на новому місці в с. Петропавлівська Борщагівка на Київщині та продовжила працювати з дітьми, допомагаючи їхнім родинам покращити якість життя. Друзі, партнери та колеги зі всієї України допомагали облаштувати новий розвитковий простір, надаючи іграшки, посібники та меблі.

Громадська діяльність

Разом з іншими батьками дітей з ментальними розладами, Олена заснувала громадську організацію «Світ для всіх», серед завдань якої:

- інформування суспільства про аутизм та інші ментальні розлади;
- інформування про інклюзію, толерантність і безбар'єрність;
- організація дозвілля та позашкільної діяльності для дітей з особливостями розвитку;
- психологічна та методологічна допомога родинам;
- навчання нових методик корекції для фахівців та батьків.

Виклики інклюзивного навчання

«Працюючи з родинами, я бачу багато актуальних проблем у сфері інклюзивного навчання. Наприклад, одну з моїх учениць у садочку супроводжує як асистент її тато, оскільки наймати приватного асистента власним коштом важко, а соціальну послугу супроводу в Київській області отримати неможливо. Така ситуація обмежує можливості батьків повноцінно працювати», – підсумовуючи, зазначила у своєму виступі на форумі «Світ без обмежень» Олена Шалашна: <https://youtu.be/7HbxHWr0aDI>

Історія Олени Шалашної – це приклад відданості та наполегливості у створенні інклюзивного середовища для дітей. Вона надихає на активну громадську діяльність і боротьбу за права дітей з ментальними розладами, роблячи наше суспільство більш толерантним та безбар'єрним.

Дивіться історію Олени у відеоролику: <https://www.youtube.com/watch?v=PnWtVYjyTLc&t=82s>.

Об'єднуючи зусилля заради майбутнього: історія ГО «Сонячний промінь»

Вікторія Наумович, голова правління та засновниця громадської організації «Спілка батьків дітей та молоді з інвалідністю «Сонячний промінь», розповіла на форумі «Світ без обмежень» про діяльність організації, яка вже багато років допомагає дітям і молоді з інвалідністю в Костопільській міській територіальній громаді Рівненської області.

Історія заснування та місія організації. Перші кроки та розвиток

Громадська організація «Сонячний промінь» була заснована у 2009 році групою ініціативних мам. Основна мета організації – об'єднання родин для захисту прав і спільних інтересів дітей та молоді з інвалідністю. Із самого початку своєї діяльності, організація фокусувалася на підтримці родин, розуміючи, що позитивний всебічний розвиток дитини неможливий без впливу на сім'ю.

Перші кроки та розвиток

Перші послуги, які надавала організація, були психологічні тренінги для матерів, що проводили психологи з обласного центру. Паралельно організація почала налагоджувати партнерські стосунки з органами місцевого самоврядування та відділом освіти Костопільського району. Завдяки активній позиції організації, місцева влада виділила приміщення для діяльності та підтримала програму підтримки статутної діяльності.

Діяльність та ініціативи. Виклики та майбутні плани

Організація активно співпрацює із закладами освіти, проводячи заходи з превенції стигматизації дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Учнівське самоврядування залучається до поширення інформації про захворювання та участі у волонтерських заходах. Органи місцевого самоврядування підтримали ініціативу створення соціальної майстерні для людей з ментальними порушеннями з виготовлення свічок. Крім цього, завдяки донорським проектам були створені майстерні з миловаріння, пошиття та розпису екоробин, а також відкрито пекарню.

Виклики та майбутні плани

Із часом діти, яким надавалася допомога, вирости і перейшли в категорію дорослих. Це породило нові виклики, оскільки для дорослих осіб з інвалідністю, особливо з інтелектуальними порушеннями, ситуація в законодавчій сфері поки що не є задовільною. Проте держава починає підтримувати надання соціальних послуг, таких як денний догляд, підтримане проживання, супровід на робочому місці тощо.

Важливість співпраці та підтримка спільноти родин та партнерів

Важливим аспектом роботи організації є контакт між родинами, органами місцевого самоврядування, освітніми, медичними та соціальними установами. Лише багаторівневий міжсекторний підхід дозволить вирішувати проблемні питання якісно та ефективно.

Пані Вікторія від організації щиро подякувала ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», іншим партнерам та організаціям, які долучилися до форуму «Світ без обмежень» та Проекту USAID «ГОВЕРЛА» за розвиток питань інклюзії та доступності, створення ефективних механізмів взаємодії влади та громадськості, а також за можливість взяти участь у форумі.

Окрему подяку Вікторія Наумович висловила організаторам форуму за допомогу у створенні каталогу виробів організації «Сонячний промінь» (можна завантажити тут: <https://ndo.lq.ua/articles/175-katalog-mila-ta-sv-chok-ruchno-roboti-go-soniachnii-prom-n.html>) та його демонстрації на форумі, що допомогло привернути увагу до праці організації та залучити кошти на її підтримку.

Презентацію Вікторії Наумович, яку вона демонструвала під час свого виступу на форумі, можна побачити тут: <https://youtu.be/xD-EiMYjhmY>

Пані Вікторія та її колеги, які займаються питаннями підтримки сімей та дітей з інвалідністю, взяли участь в інтерактивній панелі форуму «Світ без обмежень», яку провели Оксана Потимко, директорка Ресурсного центру освітніх інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка» та виконавча директорка Львівського осередку ВГО «Українська спілка людей з інвалідністю - УСІ», та Катерина Івашутіна, співробітниця Ресурсного центру освітніх інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка»."

Панель була присвячена окремим питанням роботи з тотально незрячими людьми та тими, хто втратив зір. Це дозволило додатково привернути увагу до того аспекту, що в сучасному українському суспільстві ще дуже багато роботи в напрямку розуміння проблем таких людей та забезпечення різних послуг та сфер суспільного життя в громадах.

ГО «Сонячний промінь» є яскравим прикладом того, як ініціатива групи батьків може змінити життя багатьох родин та сприяти позитивним змінам у суспільстві. Спільні зусилля, підтримка влади та донорів, а також постійне прагнення до розвитку дозволяють організації досягати значних успіхів у сфері підтримки дітей та молоді з інвалідністю.

До речі, на форум пані Вікторія приїхала разом із заступником міського голови м. Костопіль Андрієм Ткачуком, що підтвердило партнерство громадськості та влади та їх єдиний рух у напрямку покращення послуг для вразливих верств населення та організації підтримки місцевою владою громадських проектів та програм.

Реабілітація в Луганській та Полтавській областях: виклики та нові підходи. Думка спеціалістки з досвідом

«Луганська область через воєнні дії вимушена працювати в надзвичайних умовах. На сьогодні діючими закладами реабілітації є Луганський обласний центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Відродження» та Луганський обласний центр соціально-психологічної допомоги. Перший надає послуги 61 дитині, а другий – 324 особам», – зазначає у своєму виступі Світлана Охрицька, головна спеціалістка відділу організації надання соціальних послуг управління соціального обслуговування й захисту населення Департаменту соціального захисту населення Луганської обласної державної адміністрації.

Світлана Охрицька тривалий час працювала у сфері соціального захисту в одній з перших децентралізованих громад Луганської області – Троїцькій територіальній громаді. Та за час воєнної агресії з 2022 року перемістилася та встигла попрацювати у сфері дитячої реабілітації на Полтавщині.

У своєму виступі на форумі вона зазначила низку важливих питань, про які йдеться нижче.

Робота в сучасних умовах висуває нові виклики, відмітила пані Світлана:

1. Навчання фахівців: постійне навчання спеціалістів реабілітаційної сфери є необхідним, оскільки змінюються потреби отримувачів послуг та додаються нові захворювання.
2. Залучення громадських об'єднань: державні структури часто обмежені в спеціалістах, приміщеннях та обладнанні, тому необхідно залучати громадські організації для надання послуг усім верствам населення.
3. Вивчення інноваційних практик: методики реабілітації потребують детального вивчення перед застосуванням, оскільки деякі практики можуть бути застарілими.
4. Підвищення ефективності реабілітації: іноді реабілітація не є ефективною через недостатню комплексність. Наприклад, стандартна медична та фізична реабілітація не завжди спрацьовують.
5. Попередження травм: інформаційна політика та онлайн-робота можуть допомогти попередити обставини, які призводять до травм. Необхідно інформувати населення про види та можливості реабілітації.
6. Розширення категорій отримувачів послуг: реабілітаційні послуги необхідні не лише дітям та особам з інвалідністю, але й військовим, звільненим з полону, людям, які пройшли фільтрацію з використанням тортур, та членам їхніх сімей.

Реабілітацію сьогодні умовно можна поділити на чотири види:

- медична;
- профілактична;
- фізична;
- психологічна.

На жаль, ці види реабілітації часто проводяться в різних установах, що знижує їхню ефективність, зазначає пані Світлана, враховуючи власний досвід роботи за останні два роки, зокрема і в міжнародних організаціях. Вона впевнена: для підвищення ефективності реабілітаційні послуги повинні бути комплексними та враховувати сучасні потреби і можливості.

З її презентацією на форумі можна ознайомитися за посиланням: <https://youtu.be/LSATIFqM1qw>

Реабілітація в Луганській області стикається з багатьма викликами через воєнні дії та нові потреби населення. Залучення громадських організацій, постійне навчання фахівців, вивчення інноваційних методик та комплексний підхід до реабілітації можуть значно покращити якість наданих послуг. Важливо також системно інформувати населення про можливості реабілітації та в такий спосіб запобігати невиявленним, але наявним у кожного постраждалого травмам, насамперед психологічним. І це можливо тільки через ефективну інформаційну політику та онлайн-роботу.

Розвиток реабілітаційних послуг у Хмельницькому: досвід і перспективи

Леся Шевчук, директорка Хмельницького міського центру комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Школа життя», виступила на форумі «Світ без обмежень», представивши стан та перспективи розвитку системи надання соціальних послуг та послуг реабілітації на прикладі роботи «Школи життя».

Основні зусилля та ініціативи

Леся Шевчук є директоркою цього центру, головою ГО «Орфанні за життя» та увійшла до списку 50 найкращих учителів України за версією премії Global Teacher Prize Ukraine. Також вона мама підлітка з рідкісним захворюванням.

Леся Шевчук приділила особливу увагу найбільш резонансним заходам, які проводила ГО «Орфанні за життя», включаючи просвітницькі події, активний відпочинок, заходи, що протидіють емоційному вигоранню матерів, а також реалізацію проєкту «Інклюзивний модний показ «Окрилені ангели» в межах програми «Громадські ініціативи» Хмельницької міської ради.

Базові соціальні послуги та принципи надання соціальних послуг

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», в Центрі реабілітації «Школа життя» надаються такі базові соціальні послуги:

- денний догляд;
- соціальна адаптація;
- консультування;
- інформування;
- супровід під час інклюзивного навчання.

Послуги денного догляду надаються дітям віком від 3 до 18 років з інвалідністю та тяжкими захворюваннями. Основні заходи включають створення умов для перебування та догляду за дітьми, організацію харчування, спостереження за станом здоров'я, допомогу у самообслуговуванні, соціальну реабілітацію, психологічну допомогу, соціально-трудову адаптацію та організацію дозвілля.

Центр керується основними принципами надання соціальних послуг, серед яких:

- дотримання прав людини, прав дитини та прав осіб з інвалідністю;
- гуманізм;
- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- повага до честі та гідності;
- толерантність;
- законність;
- соціальна справедливість;
- доступність і відкритість;
- неупередженість і безпечність;
- добровільність;
- індивідуальний підхід;
- комплексність;
- конфіденційність;
- максимальна ефективність і прозорість використання бюджетних та інших коштів;
- забезпечення високого рівня якості соціальних послуг.

Психолого-педагогічна корекція та інноваційні підходи

Психолого-педагогічна корекція в центрі спрямована на покращення взаємодії із соціальним оточенням, розвиток комунікативних навичок, корекцію звуковимови та розвиток загально мовленнєвих навичок. Особлива увага приділяється заняттям фізичними вправами, допомозі у виконанні лікувальних фізичних вправ, формуванню навичок здорового способу життя, проведенню занять із сенсорно-комунікативного розвитку та використанню методик арт-терапії.

Центр активно впроваджує цифрові інструменти альтернативної та додаткової комунікації, такі як застосунки «Я кажу» та Tippy Talk. Ці інструменти допомагають фахівцям і батькам у процесі корекційних занять і поступово інтегруються в повсякденне життя дітей.

Виклики та потреби. Перспективи розвитку

Леся Шевчук також звернула увагу на слабкі сторони процесу надання соціальних послуг у сфері реабілітації дітей з інвалідністю, включаючи низький рівень обізнаності батьків щодо надавачів соціальних послуг, високий рівень бюрократії, нестачу висококваліфікованих фахівців, низький рівень оплати праці та обмежені можливості центрів надання соціальних послуг.

Одним з ключових напрямів розвитку є реорганізація центрів надання соціальних послуг у комунальні некомерційні підприємства, що забезпечить більшу автономію, управлінську гнучкість і можливість залучення додаткового фінансування. Це дозволить покращити якість надання соціальних послуг та створити стимули для їх поліпшення.

Реабілітаційний центр «Школа життя» продовжує відігравати важливу роль у підтримці та розвитку дітей з інвалідністю. Завдяки зусиллям Лесі Шевчук та її команди, центр забезпечує високий рівень соціальних і реабілітаційних послуг, що сприяє покращенню якості життя дітей та їхніх сімей.

Виступ Лесі Шевчук на форумі «Світ без обмежень» підкреслив важливість комплексного підходу до надання соціальних послуг та окреслив перспективи розвитку системи реабілітації в Україні, зокрема на прикладі планування роботи Хмельницького міського центру комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Школа життя».

Шлях до інклюзії: від студентки до громадської радниці. Історія Людмили Морданинець

«Моя історія – це шлях від студентки до громадського радника у сфері інклюзії. Після здобуття магістерського ступеня в Ужгородському національному університеті, я знайшла себе не лише як студентка, але й як активна учасниця життя», – так почала свою доповідь Людмила Морданинець, спікерка форуму «Світ без обмежень», інклюзивна громадська радниця проекту ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу», спеціалістка Управління соціального захисту населення Полянської сільської ради Закарпатської області.

Початок шляху та переломний момент

Під час навчання Людмила Морданинець брала участь у численних благодійних заходах, спрямованих на підтримку дітей-сиріт і дітей з інвалідністю. Організація дитячих таборів на базі шкіл-інтернатів стала важливою частиною навчання та особистого розвитку пані Людмили. «Ці заходи надихали мене на подальші зусилля та відданість моїм цілям», – відзначила вона під час свого публічного виступу на форумі.

Переломним моментом у житті пані Людмили стало народження члена родини із синдромом Дауна. І ця подія не лише змінила її особисте бачення світу, але й надихнула на вибір майбутньої професії. Спостерігаючи за тим, як важко дітям з інвалідністю інтегруватися в суспільство, вона вирішила присвятити своє життя допомозі таким людям та їхнім сім'ям.

Робота в Управлінні соціального захисту населення

З 2019 року Людмила Морданинець працює в Управлінні соціального захисту населення Полянської сільської ради, що на Закарпатті. Соціальна робота – це професійна діяльність, спрямована на захист прав людини, вирішення її проблем та соціальні перетворення в суспільстві. А кваліфікований та відданий справі соціальний працівник може стати дійсно агентом позитивних змін у житті окремих людей, сімей та громад.

Місія такої роботи полягає в:

- допомогти людям у складних життєвих обставинах через надання соціальних послуг;
- захисті прав та представленні інтересів клієнтів у різних інстанціях;
- розробці та реалізації соціальних програм та проєктів;
- наданні консультацій, вирішенні конфліктних ситуацій та контролі за дотриманням соціальних норм та попередженні та подоланні негативних явищ у суспільстві

Співпраця та навчання на шляху до громадського інклюзивного дорадництва

«У вересні 2023 року ми співпрацювали з ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу». В рамках візиту відбулося підписання меморандуму про співпрацю та партнерство між Полянською сільською радою, Центром комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас-Прикарпаття» та ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу». Також я пройшла навчання в Школі громадського адвоката інклюзивного громадського радника IncShool, де було надано понад 200 консультацій та організовано багато заходів для покращення соціальних послуг», – відзначила пані Людмила.

Основними заходами та ініціативами Людмили Морданинець як радниці у своїй громаді вже стали:

- Групи самопомогі для батьків в Інклюзивно-ресурсному центрі Полянської сільської ради: ця ініціатива спрямована на створення сприятливого середовища для батьків, які мають дітей з інвалідністю, де вони можуть ділитися досвідом та отримувати підтримку одне від одного.
- Міжнародний день людей з інвалідністю: організація святкових заходів для учнів інклюзивно-ресурсного центру.
- Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства»: інформаційно-просвітницькі зустрічі з учнями старших класів, участь у яких взяли представники ГО, Центру соціальних служб та поліції.

Підсумовуючи свою доповідь, презентацію можна побачити тут: <https://youtu.be/XzAT5U2Kz48>, пані Людмила Морданинець сказала: «Впровадження інклюзії та безбар'єрності є основною метою роботи інклюзивних громадських радників, які постійно шукають нові можливості для покращення соціальних послуг, залучаючи до співпраці громадськість, неурядові організації та міжнародних партнерів. Вони вірять, що спільними зусиллями ми зможемо створити суспільство, де кожна людина, незалежно від своїх можливостей, почуватиметься захищеною та підтриманою». Її на форумі відзначено пам'ятною статуеткою та подякою за внесок у розвиток інклюзивного суспільства, а також відмічено в нашому відеоролику: <https://www.youtube.com/watch?v=PnWtVYjyTLc&t=82s>.

Роль інклюзивного радника у розбудові інклюзивного суспільства

Леся Павлючок, клінічна психологиня з Ясінянської громади, поділилася на форумі «Світ без обмежень» своїм досвідом як інклюзивної радниці. Вона також є амбасадоркою Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» та волонтеркою, що працює з військовими та ветеранами.

Вона розповіла, як її шлях розпочався з приїзду реабілітаційного центру «Донбас-Прикарпаття» до громади. За підтримки Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» було реалізовано проєкт «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану». Леся взяла участь у проєкті, сприяючи вдосконаленню соціальних послуг та реабілітації.

Після 7 днів онлайн-лекцій і 3 днів офлайн-практикумів Леся отримала статус інклюзивної радниці. Вона провела дослідження обізнаності населення про інклюзію та безбар'єрність, що дало поштовх до створення інформаційного буклету «Інклюзивне суспільство: доступність та безбар'єрність».

Буклет став важливим ресурсом для громади, його використовують у місцевих адміністраціях, лікарнях та освітніх закладах. Леся активно проводить просвітницьку роботу, поширюючи знання про інклюзію та ментальне здоров'я. Його можна завантажити за посиланням: <https://ndo.lg.ua/articles/174-buklet-dopomozhe-krasche-zrozum-ti-scho-take-nklyuzivne-susp-istvo-dostupn-st-ta-bezbar-rn-st.html>

Леся завжди наголошує на важливості ментального здоров'я, особливо під час війни. Вона проводить тренінги з розвитку стресостійкості та самопомогі, підтримує маломобільні групи населення, людей з інвалідністю та ветеранів. Як волонтерка, інклюзивна громадська радниця та психологиня Леся надає психологічну підтримку ветеранам, допомагає з оформленням документації та співпрацює з державними структурами для надання соціальних послуг.

Підсумовуючи свою презентаційну доповідь, яку можна побачити тут: <https://youtu.be/Bnc8VTe3qW4>, пані Леся підкреслює, що бути інклюзивним радником – це необхідність для кожного з нас. Вона закликає всіх долучатися до створення доступної та безбар'єрної України.

Леся Павлючок на форумі відзначено пам'ятною статуеткою та подякою за внесок у розвиток інклюзивного суспільства, а також відмічено в нашому відеоролику: <https://www.youtube.com/watch?v=PnWtVYjyTLc&t=82s>.

Працевлаштування людей з інвалідністю в Україні: можливості, реалії та досвід від самих людей з інвалідністю

На форумі «Світ без обмежень» учасники почули цікавий та актуальний виступ Олексія Домарецького з м. Київ, слухача ДУ «Центр комплексної реабілітації «Донбас-Прикарпаття», який пересувається за допомогою крісла колісного. На прикладах реальних історій Олексій розповів про основні потреби людини з інвалідністю, а також провів інтерактивну розмову з учасниками форуму.

Після отримання травми, яка призводить до інвалідності, людина потребує медичної допомоги, реабілітації, соціалізації та працевлаштування. Важливо, щоб процес працевлаштування був максимально адаптований під потреби людей з інвалідністю.

Олексій поділився своєю особистою історією: до травми, після травми, планами на майбутнє та тим, як поради друзів і знайомих вплинули на рішення продовжити боротьбу за активне життя та працевлаштування.

Олексій проаналізував ситуацію на ринку праці, зокрема навів коментарі стосовно даних із сайту Луцької міської ради, зазначивши, що понад 80% фахівців з інвалідністю в Україні не мають роботи. За його словами, однією з основних причин є відсутність належних умов для праці, а більшість роботодавців не готові створювати інклюзивні робочі місця через страх додаткових витрат або недостатню обізнаність.

Також були влучні коментарі спікера щодо державних програм підтримки. У серпні 2023 року Міністерство економіки разом із Державною службою зайнятості запровадили програму компенсації вартості облаштування робочого місця для осіб з інвалідністю. За цією програмою роботодавець може отримати до 106,5 тис. грн за працевлаштування особи з інвалідністю I групи та до 71 тис. грн – II групи.

Як отримати компенсацію?

Роботодавець має облаштувати робоче місце для фахівця з інвалідністю протягом 90 днів з моменту працевлаштування. Після цього він подає заяву про надання відшкодування до центру зайнятості або через портал Дія. Розгляд справи триває 10 робочих днів, після чого кошти надходять на рахунок роботодавця.

«Такі програми для країни дуже потрібні, – зазначив Олексій. – Програма компенсації має на меті не лише підтримати людей з інвалідністю, але й сприяти створенню інклюзивного робочого середовища. Це особливо важливо в контексті війни, внаслідок якої зросла кількість людей з інвалідністю серед військових та цивільних».

Спікер також навів досвід Київського міського центру зайнятості та прокоментував дані цієї установи, відповідно до яких з початку 2024 року понад 600 громадян з інвалідністю отримали послуги Київського міського центру зайнятості, з яких майже 100 було забезпечено роботою. Центр пропонує активні програми працевлаштування, професійного навчання, грантів на розвиток бізнесу та компенсацій роботодавцям.

Учасники форуму дізналися реальні історії успішного працевлаштування людей з інвалідністю: швачки Джульєтти Площинської, айтівця Олександра Демчука, майстрині Алли Палагути, які продемонстрували, що інклюзивні робочі місця – це реальність, а не мрія.

Прямо на форумі Олексій провів інтерактив з розрахунків вигід і витрат для роботодавців по працевлаштуванню людей з інвалідністю.

Працевлаштування людей з інвалідністю є важливим кроком до інклюзивного суспільства, тому необхідно продовжувати підтримувати програми компенсації, створювати належні умови для праці та змінювати свідомість роботодавців і суспільства загалом. Це допоможе підвищити конкурентоспроможність українських підприємств та інтегрувати людей з інвалідністю в активне трудове життя.

Повний відеозапис виступу Олексія Домарецького та його колег з-поміж людей з інвалідністю чекайте в новинах та відеозвітах на вебплатформі «Громадськість» за посиланням: <https://ndo.lq.ua/look>

Реальні історії успіху та розвитку від активістів, користувачів послуг реабілітаційного центру «Донбас-Прикарпаття»

На форумі «Світ без обмежень» активісти реабілітаційного центру «Донбас-Прикарпаття» поділилися своїми історіями та досягненнями. Вони розповіли про власний досвід реабілітації та життя після отриманих травм. Попри те, що вони не є професійними ораторами, їхні промови стали важливою частиною презентацій.

Історія Іллі Михайлюка

Ілля з Верховинського району. До травми хребта, яку отримав на будівництві, активно займався спортом і допомагав дітям. Після травми продовжує вести активний спосіб життя, бере участь у змаганнях та конкурсах, зокрема в «Іграх Героїв» і змаганнях з нагоди Міжнародного дня людей з інвалідністю. Пересувається за допомогою крісла колісного.

Реабілітаційний центр «Донбас-Прикарпаття» приємно здивував Ілля своєю доступністю та привітністю працівників. Ілля розповів, як протягом трьох тижнів реабілітації опанував нові вправи та покращив свої навички. Сьогодні він уже займається ерготерапією з дітьми та отримує задоволення від цього прогресу й особистої перемоги над собою.

Презентація Іллі за посиланням: https://youtu.be/ilecur_IR7M

Історія Любомира Недолуги

Любомир із Тлумацького району. Після травми, отриманої на будівництві, пересувається за допомогою крісла колісного. Про реабілітаційний центр «Донбас-Прикарпаття» дізнався від знайомої та залишився дуже задоволеним реабілітацією там, адже в центрі є всі умови для людей з різними порушеннями функціональності: пандуси, просторі кімнати, спортзали, тренажери, привітний та досвідчений персонал.

Любомир подякував колективу центру за увагу та професіоналізм. Зазначив, що з такими фахівцями приємно проходити реабілітацію, та порекомендував усім відвідати цей центр.

Презентація виступу Любомира за посиланням: <https://youtu.be/6vxemiROQ-c>

Історія Ігоря Свирида

Ігор із Рогатинського району. У 2011 році йому поставили діагноз «розсіяний склероз». Після цього він не зміг виконувати важку роботу. Працював охоронцем, потім на будівництві, де стало вже важко ходити.

У реабілітаційному центрі «Донбас - Прикарпаття» провів 21 день. Ігор розповів про те, як щодня з ним займалися фахівці і стало легше ходити, про чудові умови для проживання, а також порадив усім приїхати до центру. Зазначив, що побачив зміни сам та що всі інші також обов'язково зможуть їх побачити.

Презентація виступу Ігоря за посиланням: <https://youtu.be/3CRBJS00IWE>

Історія Максима Міщенко

Максим з Києва. Після невдалого стрибка у воду отримав травму хребта і вже майже дев'ять років пересувається за допомогою крісла колісного. У 2019 році взяв участь у конкурсі «Мужність без обмежень» у Краматорську, організованому реабілітаційним центром «Донбас». Розповів, як цей конкурс допоміг йому відчути себе впевненішим та знайти нових друзів. Максим завжди з великим задоволенням приїжджає тепер уже до центру «Донбас-Прикарпаття» на реабілітацію, де йому подобаються умови перебування, доступність і приємний колектив. Максим побажав центру продовжувати відновлюватися та розвивати свою діяльність.

Презентація виступу Максима за посиланням: <https://youtu.be/ViTjvup6XVE>

Історії активістів реабілітаційного центру «Донбас-Прикарпаття» демонструють, як завдяки наполегливій праці та підтримці можна подолати труднощі й досягти нових висот. Кожен із цих спікерів став прикладом сили духу та прагнення до активного життя, незважаючи на отримані травми.

Ці чоловіки також стали героями відеороликів, які можна переглянути за посиланнями:

- Світ без обмежень <https://www.youtube.com/watch?v=rytqVX7D8n8;>
- Крок за кроком: шлях пацієнта у реабілітаційному центрі https://www.youtube.com/watch?v=f_RaRFa9LM&t=137s;
- Сила інклюзивного волонтерства <https://www.youtube.com/watch?v=NjQILhkXVew&t=30s.>

Громадська організація «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу»: інклюзивні підходи та досягнення

Ангеліна Скачко, членкиня ГО «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» (ГО «ЖДІПД»), менеджерка проекту Save the Children in Ukraine, на форумі «Світ без обмежень» розповіла про діяльність організації, історію її створення та головні здобутки.

Про створення організації

Організація була створена у 1999 році та переєстрована у 2019 році, має офіси в Краматорську та Івано-Франківську. Головою організації є Надія Поламарчук, жінка з інвалідністю I групи, яка очолює організацію понад 20 років. Вона є радницею голови Донецької облдержадміністрації з питань дотримання прав людей з інвалідністю, головою Всеукраїнського комітету доступності при ВО СОІУ та представницею Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю в Донецькій області.

На сьогодні ГО «ЖДІПД» об'єднує понад 5000 членів з інвалідністю різних нозологій, більшість яких складають особи з ураженнями опорно-рухового апарату, а також жінки та діти з інвалідністю. Організація має структурні підрозділи в п'яти містах Донецької області.

Основні напрями діяльності включають:

- захист прав людей з інвалідністю, зокрема соціально-економічних;
- впровадження інклюзивної освіти для дітей з інвалідністю та особливими освітніми потребами;
- створення безбар'єрного середовища, покращення доступності до інфраструктури та послуг;
- фізична, медична, психологічна та професійна реабілітація;
- сприяння розвитку творчості молоді, створення робочих місць, відкриття реабілітаційних центрів та клубів для людей з інвалідністю.

Досягнення та здобутки організації.

Серед найвагоміших досягнень організації:

- Відкриття протезно-ортопедичної дільниці в Краматорську, де можна замовити необхідні вироби за державною програмою.
- Реконструкція Центру комплексної реабілітації осіб з інвалідністю «Донбас» за кошти держави та міжнародних гуманітарних організацій. Центр є одним із провідних в Україні за станом доступності та надає послуги реабілітації після травм та поранень ветеранам війни. Філію центру відкрито в Івано-Франківську.

Організація активно бере участь у міжнародних проектах:

- TEAM – навчання, розширення економічних можливостей, допоміжні технології та послуги медичної/фізичної реабілітації;
- UCP Wheels for Humanity (США) та Національної асамблеї людей з інвалідністю України;
- SCI – «Інклюзивні послуги для всіх: розширення доступу до освіти та інших послуг для дітей з інвалідністю на сході України»;
- ООН-Жінки «Аудит гендерної доступності»;
- Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) – «Спільно 2. Розвиток соціальних послуг, участь молоді та якісна освіта».

Захист прав людей з інвалідністю та діяльність під час воєнного стану

ГО «ЖДІПД» активно адвокатує прийняття змін та необхідних рішень у сфері соціальної політики та створення інклюзивних просторів. Організація брала участь у засіданнях профільних комітетів Верховної Ради України щодо змін в законодавстві та створення інклюзивної платформи в Україні.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, організація допомагала в евакуації населення Донецької області до інших областей України та Німеччини. Було перевезено понад 500 осіб, включаючи жінок, дітей та людей похилого віку. Організація продовжує підтримувати зв'язок з волонтерами, передаючи засоби першої необхідності, продукти, гігієнічні набори та ліки.

Соціальна, психологічна, спортивна реабілітація та психосоціальна підтримка

Пріоритетними напрямками діяльності організації є соціальна, психологічна, фізична та спортивна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами та інвалідністю. Це стало можливим завдяки співпраці з органами місцевого самоврядування та благодійними організаціями. У Центрі комплексної реабілітації осіб з інвалідністю «Донбас-Прикарпаття» частково проводяться заходи та заняття.

Представники організації надають психологічну допомогу дітям під час повітряної тривоги, проводять заняття з батьками за програмами «Позитивне батьківство» та «Безпечні сім'ї». Участь у заходах психосоціального супроводу допомагає дітям покращити свій психоемоційний стан та психологічну стійкість.

Із презентацією пані Ангеліни можна ознайомитися за посиланням: <https://youtu.be/Pp6MzN73cbk>

Завдяки організації та її взаємодії з Проектом USAID «ГОВЕРЛА» в рамках реалізації грантового проекту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей» проведено Школу інклюзивного громадського радника, обладнані шість робочих місць радників в шістьох громадах Закарпаття та Львівщини, реабілітаційний центр «Донбас-Прикарпаття» оснащений 24 одиницями нової реабілітаційної та допоміжної техніки, створено низку корисних аналітичних матеріалів та відеороликів, які можна переглянути за посиланням:

- Світ без обмежень [http://surl.li/ughim](http://surl.li/ughim;);
- Жіночий інклюзивний активізм [http://surl.li/ughih](http://surl.li/ughih;);
- Крок за кроком: шлях пацієнта у реабілітаційному центрі [http://surl.li/ughiq](http://surl.li/ughiq;);
- Налагодження процесу реабілітації в умовах воєнного стану [http://surl.li/ughib](http://surl.li/ughib;);
- Сила інклюзивного волонтерства <http://surl.li/ughix>.

Громадська організація «Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу» робить вагомий внесок у забезпечення інклюзії та підтримки людей з інвалідністю в Україні. Завдяки активній діяльності, міжнародним проектам та партнерствам організація сприяє створенню безбар'єрного середовища та покращенню якості життя для всіх членів суспільства.

ІГР-філософія: сутність та значення

Ганна Борова, розробниця форматів роботи інклюзивних громадських радників та форуму «Світ без обмежень», фасилітаторка заходу, голова ЛОБО «Фонд громад Луганщини «Хорс», спеціалістка з міжмуніципального співробітництва територіальних громад, радниця з питань інклюзії Проекту USAID «ГОВЕРЛА» 2022-2024 років, на Форумі «Світ без обмежень» відмітила те, що інклюзивність є важливою складовою сучасного суспільства, що прагне забезпечити рівні можливості для всіх своїх членів, незалежно від їх особливостей. Інклюзивні громадські радники (ІГР) є важливими діячами у цьому процесі, відіграючи ключову роль у просуванні інклюзивних цінностей та покращенні соціальних послуг.

Історія розвитку концепту інклюзивного громадського радника

Філософія інклюзивних громадських радників базується на принципах соціальної інклюзії, які почали активно розвиватися у 20 столітті. Ідея інклюзії виникла як відповідь на потребу забезпечення рівних прав і можливостей для всіх членів суспільства, включаючи людей з інвалідністю, представників національних меншин та інших вразливих груп. Інклюзивні громадські радники з'явилися як частина цього руху, спрямованого на покращення доступу до соціальних послуг та участі в громадському житті. В Україні перші кроки в цьому напрямку були зроблені на початку 2000-х років, коли почали більш активно формуватися організації, які працювали над питаннями прав людей з інвалідністю. І цей процес постійний, так як в демократичному суспільстві постійно є що грамотно та публічно адвокатувати, покращувати та відстоювати.

«Інклюзивні громадські радники почали активно формуватися в Луганській області з 2016 року в умовах конфлікту в східних областях України. І тоді це стало можливим завдяки ініціативним місцевим активістам і громадським організаціям та міжнародних партнерів програм допомоги і фінансової підтримки, направлених на відновлення та розбудову, зокрема UN RPP. Детально про досвід та роботу інклюзивних громадських радників Ви зможете подивитися в спеціальному посібнику, який ми закінчуємо з ініціативною групою та розмістимо на веб платформі «Громадськість» www.ndo.lg.ua вже скоро» - відмітила на Форумі «Світ без обмежень» Ганна Борова.

За її словами, мережа ІГР в Луганській області почала активно діяти, здійснюючи моніторинг доступності соціальних об'єктів, співпрацюючи з місцевими органами влади та проводячи навчання для нових радників. У 2019 році мережа вже включала 26 організацій громадянського суспільства (ОГС) та здійснювала волонтерську діяльність. Однією з успішних ініціатив було створення постійної робочої групи при Департаменті соціального захисту населення Луганської ОДА, яка працювала над розробкою регіональної програми-плану «Турбота». Це стало можливим завдяки проведенню громадського моніторингу доступності 78 об'єктів обласного значення та надання послуг комплексної соціальної реабілітації, що показав потребу у створенні безбар'єрного середовища та забезпечення більшої доступності послуг цих об'єктів.

Перша хвиля створення мережі інклюзивних громадських радників тривала з 2016 по 2022 роки до масштабного вторгнення сусіда-агресора в Україну. Станом на 1 жовтня 2021 року мережа діяла у Луганській, Донецькій та Запорізькій областях і нараховувала 27 осіб.

Після переміщення активістів у 2023 році, нові мережі почали формуватися у Львівській, Закарпатській та Івано-Франківській областях.

ГО "Жінки та діти з інвалідністю Північного Донбасу", перемістившись з Донецької області, створила оновлену мережу в рамках проекту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану» за підтримки USAID та його Проекту «ГОВЕРЛА».

Роль та функції інклюзивних громадських радників

Інклюзивні громадські радники надають консультації та підтримку у питаннях, пов'язаних з інклюзивністю та рівністю в громаді. Їх основними функціями є:

- Просвітництво. Поширення інформації про важливість інклюзивності та рівних можливостей у громаді.
- Лобіювання. Представництво інтересів різних соціальних груп, особливо тих, які можуть відчувати соціальну ексклюзію.

- Консультації. Надання консультацій і підтримки особам та групам, які можуть стикатися із складністю адаптації у громаді.
- Розробка політик та процедур. Співпраця з органами влади для розробки та впровадження стратегій, програм, регулювань та рішень, тобто всіх політик, що сприяють інклюзивності.
- Моніторинг. Відстеження та аналіз результатів впроваджених різних заходів, у тому числі і мотиваційних та надання відгуків всіх зацікавлених сторін для подальших покращень.

Виклики воєнного стану, реальні історії та успішні практики

В умовах воєнного стану значення інклюзивних громадських радників стає ще більш важливим. Вони допомагають забезпечити адекватні соціальні послуги для вразливих груп населення, таких як особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, діти та жінки, в сім'ях яких є люди з інвалідністю. Зокрема, вони сприяють стабілізації емоційного стану та формуванню життєстійкості в умовах кризи.

Успішні практики інклюзивних громадських радників ілюструють їх вагомий внесок у розбудову інклюзивного суспільства. Вони як раз і представляються, відмічаються та розповсюджуються на таких заходах, як Форум «Світ без обмежень». Ось тільки декілька прикладів:

- Зоряна Табака, інклюзивна громадська радниця зі Сокільницької громади на Львівщині, допомагає своїм пацієнтам та мешканцям громади як вчитель фізичної культури, масажист та фізичний реабілітолог. Її знання та досвід дозволяють надавати якісну допомогу людям з різними діагнозами.
- Леся Павлючок та Людмила Морданинець, інклюзивні громадська радниці з Ясінянської та Полянської громад Закарпаття, працюють психологинею паліативної допомоги та працівницею відділу соцзахисту, допомагаючи дорослим та дітям з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам та військовим. Вони активно залучена до просвітницької роботи з питань інклюзії та безбар'єрності, до моніторингових процесів та консультативно-дорадчих органів з питань інклюзії та доступності послуг на рівні громад, чітко знають та вміють формулювати потреби громади, впливають на пошук та залучення ресурсів для покращення послуг в громадах. Завдяки Людмилі, наприклад громада отримала електричний сходоляз для покращення доступності приміщення будівлі, де знаходиться місцевий ЦНАП та Інклюзивно-Ресурсного Центр, організована серія сертифікованого навчання для працівників сфери освіти по новим методикам роботи з дітьми, які мають затримку в розвитку та різного типу інші порушення функціональності, не типові для різного віку дітей.
- Оксана Корнеева, інклюзивна громадська радниця з Костянтинівки, внутрішньо переміщена особа до Кіровограда, допомагає людям з інвалідністю адаптуватися на новому місці, надає консультації та підтримку, у тому числі по створенню інклюзивних груп в дошкільних закладах освіти.
- Олена Шалашна, інклюзивна громадська радниця з Рубіжного, внутрішньо переміщена особа до Києва, активно працює над забезпеченням доступності соціальних послуг для людей з інвалідністю у нових умовах та консультує і веде зайняття, як корекційна педагогиня, яка вміє організувати роботу дитячих розвиткових студій.
- Катерина Жукова, інклюзивна громадська радниця з Луганська, яка була змушена двічі переїжджати через військові дії, зараз проживає в Італії, де продовжує підтримувати українську громаду та допомагати людям з інвалідністю, жінкам з дітьми, які мають різні порушення функціональності адаптуватися до нових умов життя.

І звісно, що це далеко не весь список і історії кожного радника/радниці унікальні і їх можна продовжувати і продовжувати.

Висновок: взаємодія з громадськістю та владою – ключ до успіху

Ефективна взаємодія інклюзивних громадських радників із владою є ключем до створення інклюзивного суспільства. Вони активно сприяють встановленню діалогу з представниками влади, представляють інтереси громади, розробляють та впроваджують спільні проєкти, моніторять та оцінюють ефективність програм та послуг.

Інклюзивні громадські радники відіграють критичну роль у розбудові інклюзивного суспільства. Їх діяльність сприяє підвищенню рівня інклюзії, покращенню якості соціальних послуг та забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян. Умови воєнного стану лише підкреслюють необхідність та значимість їх роботи у підтримці та розвитку суспільства, де кожен може відчути себе важливим і захищеним.

Значимість мотиваційних заходів на прикладі "Світ без обмежень" для людей з різними порушеннями функціональності

Світлана Фоміна – директорка Державної реабілітаційної установи «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас», переміщеної з м. Краматорськ Донецької області до м. Івано-Франківськ завжди в своїх виступах наголошує на важливості різних мотиваційних заходів, серед як важливк місце займає і сам Форум "Світ без обмежень".

«Світ без обмежень та інші мотиваційні заходи за участю всіх спільнот практиків та самих людей з різними порушеннями функціональності, відіграють важливу роль їх підтримці та розвитку, допомагають не втратити себе тим, хто опиняється в нових обставинах та скрутни умовах. Вони створюють можливості для соціальної інтеграції, сприяють покращенню якості життя та сприяють усвідомленню суспільством важливості інклюзії» -відмітила пані Світлана на Форумі «Світ без обмежень».

Концепція заходу "Світ без обмежень" має на меті створення сприятливого, зручного та комфортного середовища для всіх жителів України, незалежно від їх фізичних можливостей. Спільно з Міністерством соціальної політики України та місцевими громадами, цей захід фактично стає впровадженням Національної Стратегії створення безбар'єрного простору, ініційованої першою леді Оленою Зеленською.

Звісно, що першим та важливим аспектом завжди є покращення ффраструктури для людей з врахуванням особливостей порушення їх функціональності. Це також включає і закупівлю реабілітаційного обладнання, розширення списку соціальних та реабілітаційних послуг та їх наближення до населення. Однак, такі мотиваційні заходи, такі як тренінги, семінари, конференції та круглі столи, також відіграють ключову роль у процесі реабілітації та інтеграції. Вони сприяють підвищенню обізнаності про права та можливості людей з порушеннями функціональності, забезпечують обмін досвідом та кращими практиками, а також надають можливість для професійного зростання.

Форум "Світ без обмежень", як і його організатори, отримав значну підтримку від міжнародних партнерів, зокрема від Проєкту USAID «Говерла». Завдяки цьому було залучено експертів з питань інклюзії, таких як Ганна Борова, Микола Макар, Оксана Потимко, Євген Свет, Інна Горбенко, та багато інших, що сприяло розвитку реабілітаційного центру та підвищенню рівня послуг, особливо в такий непростий час, час переміщення з міста Краматорськ до Івано-Франківська. В умовах воєнного стану, коли країна стикається з багатьма викликами, мотиваційні заходи стають ще більш важливими. Вони допомагають підтримувати моральний дух, надають необхідну психологічну підтримку та створюють умови для повернення до повноцінного життя для воїнів-захисників, постраждалих мирних жителів та дітей з інвалідністю.

Важливість інклюзії, партнерська взаємодія та підтримка

На заході "Світ без обмежень" відзначається важливість впровадження кращих практик інклюзії та підтримки ментального здоров'я. Це підтвердили завжди підтверджують слова керівників різних громад та організацій, які активно підтримують ці ініціативи. Наприклад, Світлана Онищук, керівниця Івано-Франківської обласної державної адміністрації, багато робить зі своїми колегами та завжди підкреслює важливість співпраці з місцевими громадами та соціальними службами для забезпечення доступності реабілітаційних послуг.

Особливу роль у реалізації проєкту відіграють місцеві лідери та організації. Наприклад, Ростислав Заремба, голова Богородчанської селищної ради Івано-Франківської області, активно сприяє впровадженню соціальних послуг у своїй громаді.

Також значущою є співпраця Центру реабілітації «Донас-Прикарпаття» з Івано-Франківським національним медичним університетом, який допомагає вирішувати кадрові питання та підвищувати якість реабілітаційних послуг.

Тому, робимо висновок, що мотиваційні заходи, і зокрема такі як "Світ без обмежень", мають велике значення для людей з різними порушеннями функціональності. Вони сприяють створенню інклюзивного суспільства, покращують якість життя та допомагають долати бар'єри. Завдяки таким проєктам Україна робить важливі кроки до суспільства без обмежень, де кожен може відчутися повноцінним членом спільноти. Підтримка місцевих громад та міжнародних партнерів є ключовими факторами успіху цих ініціатив, забезпечуючи стійкість та розвиток інклюзивного суспільства.

Нагадаємо, що завдяки членству персоналу реабілітаційного центру в громадській організації та її взаємодії з Проєктом USAID «ГОВЕРЛА» в рамках реалізації грантового проєкту «Адвокати покращення соціальних послуг в умовах воєнного стану для постраждалих та громад Львівської та Закарпатської областей», реабілітаційний центр «Донас-Прикарпаття» оснащений 24 одиницями нової реабілітаційної та допоміжної техніки. Центр та його слухачі стали героями низки корисних відеороликів, які можна переглянути за посиланням:

- Світ без обмежень [http://surl.li/ughim](http://surl.li/ughim;);
- Жіночий інклюзивний активізм [http://surl.li/ughih](http://surl.li/ughih;);
- Крок за кроком: шлях пацієнта у реабілітаційному центрі [http://surl.li/ughiq](http://surl.li/ughiq;);
- Налагодження процесу реабілітації в умовах воєнного стану [http://surl.li/ughib](http://surl.li/ughib;);
- Сила інклюзивного волонтерства [http://surl.li/ughbx](http://surl.li/ughbx;).

РЕЗУЛЬТАТИ, ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Форум «Світ без обмежень», що відбувся 15-17 травня 2024 року в Івано-Франківську, об'єднав представників влади, громадських організацій, міжнародних партнерів та експертів з метою обговорення та розробки шляхів покращення соціальних і реабілітаційних послуг для постраждалих осіб в умовах воєнного стану.

На основі обговорень та презентацій учасників форуму була підготовлена резолюція.

Загальні висновки з виступів основних спікерів форуму «Світ без обмежень» та обговорень за підсумками дискусійних панелей вказали на те, що існує низка потреб громад і відповідних закладів, які займаються питаннями соціальних та реабілітаційних послуг, а саме:

1. Потреба в комплексному підході:

- забезпечення ефективної реабілітації однозначно потребує інтеграції медичних та соціальних послуг;
- важливість розробки місцевих цільових програм розвитку системи реабілітації в комплексі з програмами надання та підвищення якості та доступності послуг об'єктів соціальної роботи в громадах.

2. Необхідність законодавчих та політичних змін на рівні органів влади різних рівнів (національний, обласний, районний та рівень громад):

- відсутність узгодженої політики між різними рівнями влади ускладнює надання комплексних послуг соціальної реабілітації;
- існує потреба в оновленні нормативно-правових актів та прийнятті нових державних стандартів соціальних послуг, адаптованих до європейських.

3. Актуальність підтримки вразливих категорій населення:

- збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) вимагає системного обліку та не тільки адресної допомоги, а й соціально-економічної адаптації з елементами комплексної соціальної реабілітації;
- психологічна допомога, соціально-культурна підтримка є критично важливими для переміщених осіб та постраждалих від війни.

4. Фінансова підтримка та інфраструктурні зміни:

- відновлення та розвиток реабілітаційних центрів та наближення їх послуг до населення в громадах вимагають значних фінансових вкладень, з якими не справляються місцеві бюджети;
- потрібно створення нових і модернізація наявних соціальних установ для забезпечення доступності послуг, налагодження зв'язків із центрами реабілітації, що якісно працюють, підготовка обладнаних місцевих майданчиків для залучення хоча б їхніх мультидисциплінарних команд до громад, де необхідні послуги відсутні.

5. Реабілітація цивільних заручників:

- важливі реабілітаційні заходи для звільнених цивільних заручників;
- є необхідність державної підтримки та розробки відповідних програм/специфічних заходів реабілітації для цієї категорії громадян, та є окремі пропозиції від Офісу Уповноваженого з прав людини (сторінка 9 публікації).

6. Досвід Луганської області продемонстрував ще з початку військової агресії на Сході України в 2014 році значні досягнення у сфері реабілітації:

- Луганська область демонструє і тепер значні досягнення у сфері реабілітації, попри виклики війни, та має низку спеціалістів для допомоги в інших громадах України в налагодженні роботи закладів комплексної реабілітації та наданні різного типу соціальних послуг в умовах війни;
- переміщення реабілітаційних закладів та кадровий дефіцит є основними проблемами для всіх без винятку територіальних громад.

7. Інноваційні підходи в Івано-Франківську:

- Івано-Франківськ активно розвиває програму доступності та співпрацює з реабілітаційними центрами, зокрема переміщеним Центром реабілітації «Донбас-Прикарпаття», що може бути базою навчання, як відновлювати та швидко налагоджувати послуги комплексної соціальної реабілітації в умовах переміщення в нові громади та умовах війни і співпрацювати з віддаленими від необхідних послуг громадами;

- комплексний підхід до забезпечення доступності для людей з інвалідністю існує в кращих практиках взаємодії громад, які не мають власних систем надання послуг з мультидисциплінарними командами професійних установ комплексної реабілітації.

8. Соціальні послуги в Одеській області – приклад для навчання інших:

- важливість інтегрованої системи надання соціальних послуг для всіх без винятку громад;
- зазначені окремі пропозиції (сторінка 14) та необхідність вдосконалення державних програм та створення єдиних реєстрів для підтримки вразливих категорій з постійною системою моніторингу та оцінки даних.

Отже, враховуючи всі виступи, коментарі та пропозиції, були визначені загальні рекомендації форуму, а саме:

1. Розробка та впровадження місцевих програм.
Місцеві органи влади мають розробити цільові програми розвитку реабілітаційних послуг, враховуючи реальні потреби населення. Розробка та впровадження місцевих цільових програм розвитку реабілітаційних послуг повинна розглядатися як необхідність та враховувати потреби різних категорій населення, включаючи осіб з інвалідністю та постраждалих від війни. Місцеві цільові програми мають засновуватися на гендерно дезагрегованій муніципальній статистиці та актуальних дослідженнях потреб з урахуванням громадської думки населення, забезпечувати комплексність надання реабілітаційних та інтеграцію медичних і соціальних послуг для створення ефективної системи підтримки. Залучення громадськості до планування та контролю за наданням соціальних послуг та загалом активне залучення громадян до процесу прийняття рішень щодо соціальних послуг дозволить враховувати їхні потреби та очікування.
2. Системний облік потреб.
Проведення системного обліку потреб населення в соціальних та реабілітаційних послугах для прийняття ефективних управлінських рішень повинно стати постійною складовою процесу прийняття відповідних рішень та формування місцевих заходів та програм.
3. Розширення спектру соціальних послуг.
Розширення спектру соціальних послуг відповідно до потреб вразливих категорій населення має бути забезпечено з належним та зрозумілим доступом до інформації про реабілітаційні послуги та доведено до кожної людини в громаді. Впровадження механізмів для оцінки та моніторингу потреб населення в соціальних послугах, щоб забезпечити їх своєчасне надання. Розширення спектру соціальних послуг відповідно до потреб вразливих категорій населення та впровадження нових соціальних послуг, що відповідають сучасним викликам та потребам різних категорій громадян.
4. Фінансова підтримка.
Державна підтримка фінансування реабілітаційних та соціальних послуг є критично важливою для вирішення місцевих проблем. Зокрема, потрібна адвокація до донорських та міжнародних установ підтримувати цей напрям роботи в громадах через відсутність необхідних бюджетних фінансів на цю сферу. Збільшення фінансування соціальних та реабілітаційних послуг державою для забезпечення їх стабільності та доступності хоча б двічі на рік для постраждалих осіб.
5. Підвищення кваліфікації кадрів.
Організація регулярних тренінгів та підвищення кваліфікації кадрів у сфері реабілітації та соціальних послуг. Потрібно більше уваги на ці заходи з боку не тільки органів влади, а також і міжнародних установ.
6. Співпраця з міжнародними партнерами.
Продовження співпраці з міжнародними організаціями для залучення додаткових ресурсів та обміну досвідом має бути ефективнішим та спиратися на конкретні дослідження та аналіз потреб у громадах, щоб бути більш обґрунтованим та прицільним до конкретних потреб як населення, так і установ надання послуг соціального характеру. Інтеграція європейських підходів та кейс-менеджменту, використання європейських підходів для забезпечення адресності, гнучкості та ефективності соціальних послуг.
7. Цифровізація послуг та впровадження сучасних технологій для полегшення доступу до соціальних послуг та підвищення їх якості.
8. Покращення законодавчої бази.

Вдосконалення чинних законів та прийняття нових нормативно-правових актів, які б сприяли ефективному функціонуванню соціальних служб та забезпечували захист прав громадян. Створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та прискорення його запровадження для своєчасного реагування на факти домашнього насильства та забезпечення захисту постраждалих. Підтримка реабілітації цивільних заручників, впровадження реабілітаційних заходів для звільнених цивільних заручників та розробка нормативно-правових актів для їх реалізації. Організація інтерактивних виступів активістів з-поміж людей з інвалідністю на сесіях та засіданнях комітетів Верховної Ради, міністерств та відомств по типу, як це відбувалося під час форуму «Світ без обмежень», для більшого розуміння нормотворцями та управлінцями потреб та підвищення навичок ефективного спілкування з людьми, які мають різні порушення функціональності.

9. Проведення форуму «Світ без обмежень» потрібне на постійній основі, раз на рік з можливістю його організації в різних обласних центрах України.

Ці висновки та рекомендації були узгоджені учасниками форуму «Світ без обмежень» та спрямовані на покращення стану соціальних та реабілітаційних послуг в Україні в умовах воєнного стану.

Отже, форум «Світ без обмежень», що відбувся 15-17 травня 2024 року в Івано-Франківську, був спрямований на підвищення обізнаності та покращення соціальних і реабілітаційних послуг для постраждалих осіб в умовах воєнного стану і став важливим кроком у напрямку покращення соціальних та реабілітаційних послуг в Україні, залучивши до обговорення широкий спектр експертів та представників громад.

